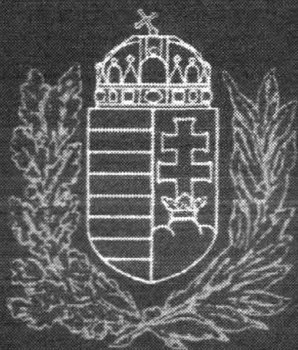

könyv
könyvtár
könyvtáros

2001
október

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Laudációk könyve
1995 - 2000

MAGYARORSZÁGERT ALAPÍTVÁNY

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

10. évfolyam 10. szám

2001. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

A könyvtárosok hidat húznak a digitális szakadék fölött	3
Az OKK szerepéről. Beszélgetés dr. Skaliczki Judittal	5
Fehér Miklós: Kistelepülések könyvtári ellátása	8

Fórum

Pegán Anita: Egy könyvtáros gondolatai társadalmi helyzetéről	14

Műhelykérdések

Nagy Anikó: A bibliográfiai leírás új szabályai	18
Moldován István: Hungarológia és a Magyar Elektronikus Könyvtár	25
M. Mandl Erika: A történeti stúdiumok „megújult” szerepe a könyvtárosképzésben	33

Konferenciák

Lukáts János: „A könyvtár a találkozások háza”	39

Perszonália

Monok István–Vajda Kornél: Engel Pál (1938–2001)	42

Könyv

A magyarság „Láthatatlan Szellemi Múzeuma”	45
Egy kicsiny falu iskolatörténete	47

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	50

From the contents

Grants for libraries. Press conference of the Government Commissioner's Office for Information Society Development (3);
On the activities of the National Library Board. Talk with Judit Skaliczki (5);
Miklós Fehér: Library supply for small communities (8)

Cikkeink szerzői

Fehér Miklós, a Könyvtári Intézet osztályvezetője; *Lukáts János*, az Országos Rádió és Televízió Testület könyvtárának vezetője; *M. Mandl Erika*, a Kaposvári Egyetem oktatója; *Moldován István*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Monok István*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója; *Nagy Anikó*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Györi Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Monok István**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

A könyvtárosok hidat húznak a digitális szakadék fölött

A Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztossága 2001. szeptember 13-án sajtótájékoztatót tartott, amelyen *dr. Stumpf István* kancelláriaminiszter ismertette a Széchenyi Terv Információs Társadalom- és Gazdaságfejlesztési programja alapján meghirdetett új pályázatokat. Elmondotta, hogy az idei esztendő második pályázati szakaszának fő célkitűzése mindenekelőtt az információs írástudás elterjesztése, az infokommunikációs eszközök használata iránti igény felkeltése. A négy pályázatos és három nem pályázatos támogatás révén többek közt mintegy tízezer pedagógus és tízezer köztisztviselő, valamint *több száz közkönyvtár* és közoktatási intézmény kap lehetőséget és feladatot az információs társadalom kiépítésének folyamatában, az információs írástudás oktatásában.

A Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztossága által 2001 májusában meghirdetett pályázatok népszerűsége, a pályázók száma és érdeklődése azt mutatja, hogy egyre több polgár számára válnak közvetlenül érzékelhetővé az információs társadalom kiépítése terén tett erőfeszítések, a stratégiában kijelölt irányok helyesnek bizonyultak, hangsúlyozta a kancelláriaminiszter. A közelmúltban lezárult, főként az **eszközök** beszerzését támogató pályázatok eredményeképpen 3308 civil szervezet jut több mint 4500 számítógéphez, és hamarosan 165 új, megfelelő technikai háttérrel felszerelt teleház vagy telekunyhó kezdheti meg működését.

A most induló, második pályázati szakasz programjai mindenekelőtt az **emberoldal** fejlesztését, azaz az infokommunikációs eszközök használata iránti igény felkeltését, az információs írástudás megszerzését és tömeges elterjesztését állítják a középpontba. Ebben jelentős szerepet játszhat az a pályázat, amely otthoni számítógép-hálózatot és internet-hozzáférést biztosít köztisztviselők és közoktatási intézményekben dolgozó pedagógusok számára. Egyedül ez a program közel 20 ezer pedagógust, illetve köztisztviselőt érint, és a megszerzett információs írástudás átadása révén megsokszorozza majd a fejlesztések pozitív hatását.

Amikor a miniszter idáig ért beszédében, egymásra néztünk Fülöp Ágival (a Könyvtári Levelező/lap főszerkesztőjével): no, és hol maradnak a könyvtárak? Azokról mit sem szól *dr. Stumpf István*? – kérdeztük. Még el sem hangzott kérdésünk, amikor a kancelláriaminiszter kimondotta azt a mondatot, amit beszámolóink címébe is kiemeltünk (A könyvtárosok hidat húznak a digitális szakadék fölött). Majd így folytatta: mintegy 35-40 ezer ember információs tudását alapozhatja meg a közkönyvtáraknak és a felnőttképzésre vállalkozó oktatási intézményeknek szóló pályázat. Mivel *a könyvtárak a közösségi hozzáférés kiemelt helyszínei*, az itt elindított fejlesztések eredményeit közvetve sok ezer ember érezheti majd. Az Oktatási Minisztérium közreműködésével meghirdetett program eddig közel 200 általános és középiskolában teremt majd lehetőséget felnőttek nappali és esti képzésére úgy, hogy a támogatás előnyeit nemcsak a képzésből kikerült felnőttek, hanem maguk a

diákok is élvezhetik. A közkönyvtárak részére kiírt pályázat keretében a könyvtárak – a település méretétől függően – hat vagy tíz számítógépet és internetcsatlakozást kaphatnak. A pályázaton nyertes iskolákban nyolc gépből álló, a Sulinet hálózatába kötött, komplett informatikai laboratóriumokat állíthatnak fel.

A kancelláriaminiszter a reformkorra, Kazinczyék törekvéseire is nyomatékosan utalt. A reformkor elején Kazinczy Ferenc vezetésével indult nyelvújító mozgalom célja az volt, hogy a magyar nyelvet és írásbeliséget megfeleltessék a kor kihívásainak. *A mai kor kihívása az információs írástudás széles körű elterjesztése.* Elsősorban ehhez nyújtanak támogatást a most induló pályázatok.

A 800 millió forintos pályázat keretében 250 könyvtár juthat számítógéphez, illetve kapcsolódhat a világháléhoz. Azok a könyvtárak, amelyeknek ötezernél kevesebb olvasójuk van, hat gépre, míg az ennél több olvasóval rendelkezők tíz gépre pályázhatnak. (VK)

Az alábbiakban a pályázat hivatalos szövegét közöljük:

SZT-IS-2 | A felnőtt lakosság oktatási rendszeren kívüli képzésének támogatása a könyvtárakban

Alaphelyzet

Az információs társadalom fejlődése szempontjából elengedhetetlen, hogy az állampolgárok minél nagyobb számban használják az internetet. A ma Magyarországra még jellemző kedvezőtlen otthoni internetkapcsolódási mutatókat közösségi hozzáférési lehetőségek megteremtésével kívánjuk ellensúlyozni. A közművelődési könyvtári rendszer kiválóan alkalmas arra, hogy ezt a lakosság széles rétegei számára biztosítsa.

Cél

A támogatás célja a könyvtárak információs technológiai rendszerének modernizálása. Ennek érdekében jelen pályázatban terveink szerint legalább 250 közművelődési könyvtárban támogatjuk a megfelelő minőségű internetkapcsolat és számítógépes infrastruktúra kialakítását. Ezzel egy időben internetes szaktanfolyamok elvégzésére ösztönözzük a könyvtárosokat, hogy valóban az internetes információszerzés avatott szakembereivé váljanak. Támaszkodva a könyvtárak és könyvtárosok kultúraközvetítő szerepére, segítséget nyújtunk ahhoz, hogy erejüket az új technika társadalmi alkalmazására, a könyvtári látogatók széles körének képzésére fordítsák. Ehhez a tevékenységhez akarunk hozzájárulni azzal is, hogy a már internet-népszerűsítésben tapasztalatokat szerzett könyvtárak módszertanának terjesztését további támogatással segítjük elő. Ezek a könyvtárak „referencia”-könyvtárakként szolgálnak majd az internetes információterjesztési és oktatási tevékenységbe újonnan bekapcsolódó kollégáinknak.

A pályázatról

A nyilvános könyvtári jegyzékben szereplő megyei, városi, nagyközségi, és a fővárosi kerületi közművelődési könyvtárak pályázhatnak a következőkre:

- internetcsatlakozásra és számítógépes infrastruktúra kiépítésére azok a könyvtárak, amelyeknek nincs internetkapcsolata;
  - meglévő számítógépes infrastruktúra korszerűsítéséhez pályázhatnak azok a könyvtárak, amelyek már kapcsolódnak az internetre, de számítógépes infrastruktúrájuk korszerűsítésre szorul;
- Mindkét esetben vállalniuk kell a pályázóknak, hogy könyvtárosaik (a könyvtár olvasói létszáma szerinti arányban) részt vesznek internetes továbbképzésen.

Ezen tanfolyamok költségeit is tartalmazza a pályázat. A tanfolyamon végzett könyvtárosoknak 20 órás internet-, és számítógép-használati oktatás keretében kell tudásukat továbbadni az olvasóknak.

- internethasználatra oktató „referenciakönyvtár” támogatásra pályázhatnak azok a könyvtárak, amelyeknek van internetkapcsolata, már legalább 5 munkaállomáson biztosítanak internet-hozzáférést az olvasóknak, és vállalják, hogy az internetes továbbképzéshez a vonzáskörzetükbe tartozó könyvtárosoknak is módszertani segítséget nyújtanak.

A támogatás mértéke:

- a könyvtár méretétől függően 6 vagy 10 multimédiás internetes munkaállomás+1 nyomtató, és 1 vagy 3 könyvtáros továbbképzése;
- ahol még nincs, internetkapcsolat telepítése és egyéves előfizetési díja;
- olvasók internethasználatra oktatását célzó programokhoz, oktatóhoz kapcsolódó működési költségek: módszertani anyagok továbbfejlesztéshez, oktató szakember díjazásához.

A pályázat eredménye

- a támogatás ideje alatt a könyvtár beiratkozott tagjai az internetet költségterítés nélkül használhatják;
- a könyvtárosok továbbképzésen fejlesztik ismereteiket;
- a pályázatban résztvevő könyvtárakban kedvezményes tandíjért (könyvtáranként) 60–100 olvasó 20 órás internet- és számítógép-használati tanfolyamon vehet részt;
- a könyvtár használja az e-mailt és közléseket főbb adatait és elérhetőségét a weben.

Az Országos Könyvtári Kuratórium szerepéről

Beszélgetés dr. Skaliczki Judittal,
a NKÖM Könyvtári Osztály vezetőjével

Amint azt a 3K minden olvasója jól tudja (és talán, sőt bizonyosan nem csak a 3K hasábjairól, ahol is legutóbb februárban írtunk arról, hogy az Országos Könyvtári Kuratórium beszámolt 2000. évi munkájáról Rockenbauer Zoltánnak, a NKÖM miniszterének, valamint közöltünk egy igazán mélyreható beszélgetést a Kuratórium tevékenységéről a Kuratórium titkárával, dr. Redl Károllyal), az Országos Könyvtári Kuratórium 2000. június 14-én megalakult, tagjait a miniszter kinevezte, sőt az OKK lendületesen neki is látott a munkálkodásnak. Ezúttal dr. Skaliczki Juditot kérdeztük, természetesen nem a Kuratórium napi munkájáról, hanem azokról az elvekről, amelyek szellemében a Kuratórium felállt, amelyek szellemében munkáját végzi, és persze arról is, mik lennének most a „főcsapás” irányai.

– *Kedves Judit! Mindenekelőtt talán azt kérdeznénk Tőled, mik az alapelvek? Mi a cél? Korunk egyik fő tendenciája – hogy filozofikusan fejezzük ki magunkat – nem a szubsztancialitás, hanem a funkcionalitás jegyében áll. Mik a Kuratórium ilyen értelemben vett funkciói?*

– Mint azt ti is, és a szakmában remélhetőleg mindenki más is tudja, az Országos Könyvtári Kuratórium felállításáról a könyvtári törvény rendelkezett. A 62. § igen világosan fogalmaz: „Az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet irányításában közreműködik az Országos Könyvtári Kuratórium”. Igen fontos passzus ez, hiszen szakmai koncepció volt, alapvető szakmai elképzelés, hogy az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet helye törvényileg legyen meghatározva, kijelölve könyvtári rendszerben, nagyon stabilan és határozottan. Ehhez képest kellett azután arról dönteni, hogy milyen testület álljon ezek mellett az intézkedések mellett. Alaposan áttekintettük a „világhelyzetet”. Minden nemzeti könyvtár mellett van egy board (ezt fordítottuk mi kuratóriumnak). Nos, board és board közt – természetesen – igen nagy különbségek vannak. Két fő típust emelnék ki. Az egyik korporatív jellegű, lobbierdekek, illetve hát ilyen érdekcsoportok képviselőiből áll össze, a másik a társadalmi ellenőrzés nyomvonalán jön létre, vagyis a társadalom meghatározó, reprezentatív csoportjai, mintegy képviselői kerülnek be a boardba. Az elsőre igen jellemző példa az osztrák nemzeti könyvtár mellett működő board, a másik legbeszédesebb példái a skandináv könyvtárak. Mi, hosszú megfontolás, alapos számvetés után a második modell mellett döntöttünk. Elvi–elméleti megfontolások mellett szerepet játszott ebben a döntésben az is, hogy az Országos Széchényi Könyvtár éppen változások előtt állt, a Könyvtári Intézet pedig még fel sem állt. Olyan kuratóriumra volt szükség tehát, amely a nagy változást elősegíti, támogatja, és persze ott áll a Könyvtári Intézet születése mellett is. Amikor felállítottuk a Kuratóriumot, szembe kellett néznünk a múlttal is. Az előzményekkel. Sokan emlékezhetnek még a valahai Országos Könyvtári Tanácsra. Kitűnő emberek vette részt munkájában, ragyogó szakemberek sokasága dolgozott benne. És valóban dolgoztak, remek anyagok, tervek, javaslatok sokaságát készítették el, a legmagasabb szakmai színvonalon. Mi valósult meg ezekből az elképzelésekből, javaslatokból. Lajos, Te ott voltál, belülről ismerted ezt a munkát, mondd hát, micsoda?

– *Bizony alig valamicske.*

– Nos, én azt mondtam, hogy ez nem fordulhat elő még egyszer. Igaz, csak egyetlen betű a különbség az OKT és az OKK között, de ez utóbbinak működnie kell. De vajon mitől fog működni? Miért figyelne erre a Kuratóriumra a minisztérium, a miniszter, amikor a másakra egyáltalán nem figyelt? Természetesen az idők is változtak közben, és a korszak is elmúlt, amikor a javaslatokra, előterjesztésekben foglaltakra egyáltalán nem volt pénz, anyagi alap. Alapvető dolog ez is. De talán még fontosabb, hogy akkor működik egy ilyen kuratórium, ha olyan dolgokkal foglalkozik, amelyek alapvetően fontosak a miniszter, a minisztérium, a Könyvtári Osztály számára. És ez csak akkor lesz, lehet így, ha a Kuratórium a döntés-előkészítés szerve, intézménye. Ha az OKK *tényleges* döntés-előkészítést végez, akkor megkerülhetetlen. Ha nem, akkor... Nos akkor eltűnik az az egy betűnyi különbség.

Az OKK-nak úgy kellett fölállnia és a munkáját beindítania, olyan feladatrendszert kellett kialakítania, amely a szakma és az ország számára alapvetően fontos

dolgokkal foglalkozik. Támogatnia kell a Könyvtári Osztálynak a Nemzeti Könyvtárat és a Könyvtári Intézetet érintő döntés-előkészítő, stratégiakijelölő, stratégiai kulcspontokat meghatározó munkáját. Az OSZK a magyar könyvtári rendszer kulcspozícióban lévő intézménye. És itt látom én az OKK legfontosabb, döntő szerepét: *az OKK-nak hidnak kell lennie. Hidnak az OSZK és a könyvtári rendszer között, hidnak az OSZK, és annak a könyvtári rendszerben betöltött, mással pótolhatatlan, unikális szerepe között.*

Az OKK így és csak így adhat olyan segítséget a minisztériumnak, amilyen segítségre eddig nem volt. Ez a segítség teszi lehetővé, hogy a minisztérium ne egyszerűen a fenntartói szerepet töltsse be. Hisz azt betöltheti az OKK nélkül is.

– *Miért és miben több ez, mint a fenntartói szerepkör?*

– Egészen más. Leegyszerűsítve azt mondhatnám, hogy a fenntartói szerepkör kimerül az éves költségvetés meghatározásában, a munkatervek kialakításában, a beszámolók elfogadásában. Az OKK-ban fejlődési, fejlesztési irányokról, stratégiákról, prioritásokról, nagy ívű, sokéves koncepciókról van szó. Nem a büdzsé kialakításáról, hanem feladatokról. Hogy mit kell megoldani, mit kell elvégezni, mibe kell belevágni. Ezért van szükségünk az OKK-ra. És ha így szemléljük a dolgokat, márpedig így kell szemlélni őket, világos, hogy ennek a munkának maradandó és jól látható eredményei is kell legyenek. Persze nem egy éven belül. Hisz a stratégia éppen attól az, ami, hogy nem az idejű pénzmennyiség elköltéséről szól. Lehetnek (talán vannak is), akik megkérdézik: miért nem lett idén – mondjuk öt millióval – több az OSZK-nak juttatott pénz. Nos, az eddig elmondottak miatt tartom értelmetlennek ezt a felvetést.

– *Azt jelentené ez, hogy az OKK-t a minisztérium Könyvtári Osztálya irányítja?*

– Semmiképp. Szó sincs róla. Én természetesen tagja vagyok a Kuratóriumnak, én képviselem benne a minisztériumot, ám korántsem irányítom. A Kuratóriumnak van egy kitűnő elnöke, mint ismert, Bakonyi Péter, és egy agilis, aktív titkára, Redl Károly. És persze ott vannak a tagok, a könyvtári szakma, a tudományos világ és a gazdasági élet szereplői, képviselői. A középpontban, nem lehet elégszer elmondani, a stratégia áll. Az a centrum.

– *Nem szóltál még a Könyvtári Intézetről, a vele kapcsolatos tennivalókról.*

– Nos, azt mondtam, hogy a Kuratórium egyik első feladata a bábáskodás volt az Intézet felállításánál. Az Intézet – és valóban az OKK igen tevékeny részvételével – felállt, megkezdte és nagy iramban végzi a munkáját. Elfoglalja azt a helyet, amely rá van kiszabva mint központi, szakmai, koordinatív szerep és feladatkör. A szakmai szolgáltatás területe. Mielőtt megkérnétek, hogy erre is mondjak egy konkrét példát, említek is rögtön egyet. Az Informatikai Kormánybiztoság – mint tudjátok – 800 milliós pályázatot írt ki könyvtárak számára. Ugye nem kell mondanom, micsoda jelentősége van ennek a pályázatnak. 2002 végéig nagyközségi könyvtári szintig a könyvtárak hálózatban lesznek. Ez már az európai szint. Csodálatos dolog, nyilván még sok szó fog esni erről. Ám pályázni mindenkor nehéz, ez a pályázat meg kiváltképp EU-s jellegű. Tudjátok, milyen „bonyolultak” ezek az EU-s pályázatok. Nos, a Könyvtári Intézet a FSZEK-ben rendezett egy egynapos konzultációt – pályázat ügyben. A pályázatok elké-

szítésének érdekében, megkönnyítésére. Hát valami ilyenre *is* kell gondolni, amikor a nagy stratégiai tervek – mert hisz ez a 2002-es hálóra kerülés nyilvánvalóan az – konkrét feladatokra való lebontásáról szövegszól.

– *Kedves Judit! Te ritkán tartasz úgy előadást, hogy ne említenéd a minőségbiztosítást, a minőségmenedzsmentet. Az OKK kapcsán nem szólsz ilyesmiről?*

– Nem. A minőségmenedzsment, a minőségbiztosítás igen konkrét, gyakorlati kérdés. Annak nem ez a terepe. Arról majd a szakfelügyelet kapcsán érdemes szólni.

– *Köszönjük a beszélgetést!*

Sz. Nagy Lajos–Vajda Kornél

Kistelepülések könyvtári ellátása

I. rész – bevezetés

Tudjuk, ismerjük, érzékeljük a tényt, hogy az 1997. évi 140-es törvény által felvázolt könyvtári rendszer ellátási (szolgáltató) képessége a kistelepüléseken nem mutat fejlődést. Míg a könyvtári rendszer egyéb pontjain dinamikus előremozdulás érzékelhető, addig éppen ezen a ponton mintha megállt volna az idő.

Mi történt? Mi nem működik, avagy éppen mi működik rosszul? Előadásomban, amely a Könyvtári Intézet e tárgyban folytatott és még le nem zárt kutatására épül, ezekre a kérdésekre keresem a választ. A kutatásra a NKÖM könyvtári osztályának felkérése alapján került sor.

Le kell szövegnem két alapvető dolgot.

Egyrészt: A kistelepülések könyvtári ellátásának megújítására, egy csapásra történő megoldására nincs a külföldi ellátási gyakorlatból közvetlenül, esetlegesen csekély változtatás mellett adaptálható minta. Ismerjük a nagy és jól működő nyugati ellátó rendszereket, azok felépítését, eszközeit, például a bibliobuszokat. De a magyar könyvtári ellátási gyakorlatot – éppen a kistelepülések viszonylatában - oly mértékben jellemzi a sokszínűség, az egyediség, az ellátási változatosság és a többoldalú, néha bizony nehezen átlátható finanszírozás, hogy ez bármilyen egységes mód, módszer, módozat javaslatát, alkalmazását egyszerűen lehetetlenné teszi. Ez a sokszínűség megfigyelhető a könyvtár fenntartásában, a könyvtár funkciójának meghatározásában, a valóságban gyakorolt funkciókban, a könyvtár feladatainak, tevékenységének meghatározásában, a finanszírozásában, munkatársainak alkal-

mazásában, a könyvtár gyűjteményében, gyűjteményépítésében, szolgáltatásaiban, nyitva tartásában, a jövőképeinek megfogalmazásában, a könyvtár együttműködéseiben.

Másrészt: A kistelepülések ellátási színvonalának emelését nem lehet a könyvtári rendszernek önmagában és önmagának akarnia. A helyi fenntartó, működtető avagy a szolgáltatást, ellátást igénybe vevő önkormányzat, lakosság igénye, szükséglete ellenére, illetve azzal szemben nem lehet ellátás-fejlesztésben gondolkodni. Ezt azért szükséges hangsúlyozni, mert a kistelepülések mindegyike elvben örülne bárminemű segítségnek, de abban a pillanatban, amikor ennek csak töredékbeni ellentételezését kérnék az önkormányzattól, jelzik: nekik így (is) jó a könyvtár, ahogy van. Ők a saját lehetőségeiket már kimerítették. Nem futja többre. És ez sok esetben valóban így is igaz.

Az ellátás fejlesztését, a fejlesztés lehetőségét mindezek után alapvetően nem kereshetjük máshol, mint magában a teljes és egész könyvtári rendszerben, a könyvtári rendszer belső erőforrásaiban. A rendszer nem egy konkrét, hanem a rendszeren belül sok-sok apró és mégis meghatározó, lényeges pontján.

Amikor a fővároson kívül élő magyar lakosság mintegy 10%-a (785 ezer ember) könyvtári ellátásának fejlesztéséről beszélünk, amikor több mint 1000 település sorsát gondoljuk át, akkor azonnal beszélnünk kell:

- a gyűjteményépítésről mint az egyik legfontosabb könyvtári tevékenységről;
- az Országos Dokumentumellátó Rendszerről;
- az érdekeltségnövelő támogatásról;
- a szolgáltatásokat előállító könyvtárakról;
- a szolgáltatások díjáról, értékéről, minőségéről;
- az ellátórendszerekről;
- a módszertani segítségnyújtásról és szereplőiről;
- a technikai feltételekről;
- a személyi feltételekről;
- a nyilvános könyvtári rendszerről;
- a jogszabályi környezetről.

De a könyvtárak

- igényfelkeltő képességéről;
- rugalmasságáról;
- a településen betöltött szerepéről, funkciójáról;
- a település határán túlnyúló szerepéről és funkciójáról; valamint
- a könyvtár sajátos lelkiségéről is.

Előadásom következő részében az általam dominánsnak ítélt összetevőkről kívánok röviden szólni.

II. rész – bonyodalom, avagy a cselekmény kibontakozása

Elgondolkodtató az a néhány adat, amellyel szembesülhetünk. Míg egy átlagos megyeszékhelyen a könyvtárba látogató olvasó évente 6–8000 új könyvvel (egyéb dokumentumtípust most nem is említek) találkozhat, egy átlagos városban 1000–

2500 kötettel, addig az átlagos kistelepülés könyvtárhasználója 20 (azaz húsz)–100 kötettel.

A kistelepüléseken található gyűjtemény nagysága átlagosan 2–6000 kötet. Így előfordulhat az, hogy a könyvtár saját gyűjteményét 100 év alatt képes újra termelni. Minél kisebb állomány nagyságú egy könyvtár, annál gyorsabban kell végbemennie az újratermelésnek. Ideálisnak ebben az esetben az öt évet kellene tartanunk, azaz kistelepülések esetében évente legalább 800 újdonságnak kellene az állományban megjelenni.

Természetesen nem gondolhatunk ilyen nagyságú gyarapodás tartós megőrzésére. Itt egyértelműen az állomány forgatása, új és új helyre történő telepítése lehet a megoldás. Ma egyébként a nem országos, hanem lokális ellátórendszerek egy része így működik azzal a megkötéssel, hogy csúcsra járattva is évente átlagosan csak 200–300 új kötetet tudnak kihelyezni, azaz negyedévente 50–80-at azokra a helyekre, amelyeket földrajzilag, fizikailag elérnek. Es a többi kistelepülés?

A könyvtári rendszerünknek olyan belső ellátórendszerre lenne szüksége, mely földrajzilag nem behatárolt, azaz az egész országot lefedi.

Ellátórendszer – földrajzilag országot lefedő. Nem ismerősek ezek a kifejezések? Csak a sorrendet kell helyére rakni és itt áll előttünk az *Országos Dokumentum-ellátó Rendszer*.

Az ODR ma a kijelölt és támogatott könyvtári körön keresztül közvetve juttat dokumentumot, információt, szolgáltatást a könyvtári rendszernek. Az ODR-nek ugyanakkor szerepe lehet a kistelepülések közvetlen könyvtári ellátásában és – hogy érintőlegesen utaljak rá – a nemzetiségek könyvtári ellátásában is.

A dokumentumellátás finanszírozásában jelentős szerepet tölt be az érdekeltség-növelő támogatás. Amennyi a fenntartói ráfordítás, annak arányában kap többletforrást a könyvtár. Ez a támogatási rendszer talán az egyik legsikerültebb, legnagyobb és legpozitívabb hatású eleme az új könyvtári rendszernek. A kistelepülések viszonylatában azonban hatása alig érzékelhető, hiszen néhány tízezer forintot beszerzési keretre minimális összeg jut. Egyik lehetséges megoldásként felmerül a támogatási összeg differenciált megítélése. De van ezen kívül egy valóságos többletforrást is kínáló lehetőség. A kistelepülések esetében ugyanis – és ez tény – az élő közművelődési szintér szinte minden esetben egyenlő a könyvtárral. Vagyis ha a kistelepülési könyvtárak a közművelődési célú érdekeltség-növelő támogatással is élhetnének, akkor az önkormányzat az elnyert erőforrásokat valóban hasznosan és hatásosan tudná felhasználni. Ezt a megoldást – mint említettem – az a tény indokolja, hogy a kistelepüléseken a kulturális, a közművelődési, a könyvtári, az információs, a helytörténeti, a szociális, a gondozói, a művelődési, a szabadidős, az ifjúsági stb. funkciók gyakran egy-két személy, egy fizikai tér, egy közvetlen irányítás alá tartoznak. S ahol így van, valójában ott működnek jól. Hiszen a humán erők, a terek az eszközök és a források szétforgácsolása, csak egy, kizárólagos célra történő hasznosulása itt nem lehetséges, illetve fölösleges luxus.

A kistelepülések esetében célszerű átgondolni az önrész kérdését is. A kutatási tapasztalatok alapján elmondható, hogy sokkal kevésbé fontos az, hogy egy kistelepülés vállal-e önrészt, mint az, hogy van-e elképzelése a további működtetésre, annak költségeit tudja-e és akarja-e finanszírozni. Hogy van-e könyvtári koncepciója. Célszerű lenne a közművelődési rendelet mintájára (1997. évi CXL. törvény 77. §.) helyi rendeletet alkotni a település könyvtári – információs ellátásáról, hogy mit,

milyen konkrét formában, módon és mértékben lát el. Az az önkormányzat pályázhatna az érdekeltségnövelő támogatásra, amely e koncepció mentén alakítja és fejlesztí szolgáltatásait az elnyert erőforrásból.

A gyűjtemény nagyságáról már esett szó, de minőségéről, tartalmáról még nem. Megállapítható, hogy elődeink – hiszen a gyűjteményépítés évtizedes, folyamatos feladat – a legtöbb településen kitűnő munkát végeztek. Az állomány kézikönyvtári része, a magyar szépirodalmi és a világirodalmi alkotások joggal tartoznak egy korszerű könyvtár gyűjteményéhez, és képezik ma is az élő szolgáltatások bázisát. 1990-től azonban mintha megállt volna az idő. A friss szakirodalom szinte teljességgel hiányzik, a gyermekirodalom kitűnő kiadványai hiányoznak, nincsenek; igen ritkák az új kézikönyvek, lexikonok és néhány ritka kivételtől eltekintve sehol sem találkozhatunk folyóiratokkal. Pedig a képes hetilapok, a magazinok, a gyermek-folyóiratok, a technikai sportok híradói, a lakáskultúra-, a konyhaművészeti, a hobby-, valamint az életmód-magazinok mind-mind érdeklődésre tartanak számot a kistélepeleéseken is. Míg azonban a könyvek esetében a beszerzés akadozhat (ha van pénz, akkor van beszerzés), a folyóiratok esetében az előfizetés köti az önkormányzatot. Ezt pedig már nem lehet vállalni. Az ellátórendszernek a folyóirat-ellátást is biztosítania kellene. A folyóirat-támogatások odaítélésénél a kistélepeleési ellátásban betöltött szerep lehetne az egyik megítélési szempont.

A gyűjtemény tartalmi fejlesztésénél nem lenne szabad – a mai gyakorlatnak megfelelően – oly nagylelkűen lemondanunk az illetékes megyei könyvtárnak köteles példányként egyébként járó [60/1998. Korm. rendelet 5. §. (2.) bekezdés] s a könyvtári rendszerben, így a kistélepeleések ellátásában is hasznosítható dokumentumkörről sem. Még akkor sem, ha ennek hatása a rendszer működésére, szolgáltató képességére valójában csekély.

A kistélepeleés – amennyiben a könyvtári ellátás szervezésében magára marad – a feladatait képtelen ellátni. De hát hogyan is maradhatna magára, hiszen a könyvtári rendszer tagja, szerve része! Papíron. Vizsgálati tapasztalataink azt mutatják, hogy azok a települeések képesek könyvtári ellátásukat jó (jobb) színvonalon megszervezni, tevékenységüket koncepciók alapján megvalósítani, eredményesen pályázni, amelyek rendszeres személyes és nemcsak az ellátós állomány cseréjében kimerülő szakmai kapcsolatot tartanak a megyei könyvtárral vagy a térségi feladatot magára vállaló városi könyvtárral. Még akkor is így van ez, ha tudjuk: e kapcsolatban a helyi erők – polgármester, jegyző, könyvtáros, iskolaigazgató – sokkal meghatározóbbak, mint a könyvtár. De az ösztönzés a gyengét kicsit jobba, a jót pedig igazán eredményessé tudja tenni.

A kistélepeleések könyvtári ellátásának fejlesztésében nem elhanyagolható, sőt meghatározó szerepe van tehát a nagyobb könyvtáraknak. Az 1997. évi CXL. törvény 66. §-a a FSZEK és a megyei könyvtárak számára nevesíti is ezt a feladatot. Ennek ellenére vagy ezzel együtt a megyei könyvtárak ez irányú gyakorlata legalább olyan változatos, mint a működési gyakorlatban már említett egyébként is meglévő általános sokszínűség. A változatosság a megrendelhető szolgáltatások számbavételekor szűnik meg csupán. Mert valós, igényfelmérésen alapuló, költségelemzéssel kikalkulált, a várható megrendelési mennyiséghez igazodó technikai, technológiai és személyi feltételekkel rendelkező, könyvtár által előállított megrendelhető szolgáltatás ma a könyvtári rendszerünkben nincs. Azok a szol-

gáltatások sem ilyenek, amelyeknek egyébként díja van. Gondoljunk egy könyvtár által elkészített, CD-n kiadott adatbázis forgalmazására. Az adatbázis díját nem a ráfordított költségek és a megrendelések viszonzyszáma adja, vagyis nem piaci alapú az értékesítés, hanem az, hogy az adott könyvtár mennyi bevételt szeretne éppen realizálni a CD-ből.

Persze feltehetjük a kérdést: kinek szolgáltassak, ha nincs megrendelő? Mit rendeljek meg és kitől, ha nincs szolgáltató? Mindkét kérdés jogos. És igaztalanok lennének, ha nem vallanánk be, hogy ma még nem dörömbölnek fizetőképes vásárlók szolgáltatás-megrendelésekkel a megyei könyvtárak kapuján, de holnapra készen kell lennünk arra, hogy a könyvtári tevékenységet, a könyvtári szolgáltatásokat, azok költségeit, árát korrektül kimutassuk, és megrendelhetővé tegyük őket.

A teljesítménymérés, a könyvtári minőségmenedzsment, a tevékenységelemzés, a költségelemzés, a szolgáltatási tartalmak nevesítése, a hatékony PR-munka mind-mind napjaink kihívását jelentik a megyei könyvtárak és a könyvtári rendszer tagjai számára. Ebben pedig éppen a Könyvtári Intézet szeretné segíteni a könyvtárakat. De persze ez hosszabb távú folyamat. A kistelepüléseken élők pedig már holnaptól szeretnék érezni ellátásuk javulását. Közvetlenül - a megyei könyvtárak oldaláról - két dolog segíthetne. Gépkocsipark-fejlesztés, illetve megyei önkormányzati pénzügyi alap nevesítése a térségi ellátás dokumentumhátterének, szervezési, nyilvántartási, képzési, szállítási feladatainak elvégzésére. Erre – ha szerény összeggel is – de van példa egyes megyékben. Talán ösztönzően hatna e megoldás alkalmazására, illetve bővítésére az, ha ez lenne az ODR-támogatás elnyerésének feltétele.

III. rész – avagy tetőpont

El kell, hogy érkezzünk a tetőpontra, hiszen a kistelepülések könyvtári ellátása ürügyén immár nagy ívet bejártam a kötelespéldány-szolgáltatástól az ODR-ig, a teljesítményméréstől a megrendelhető szolgáltatásokig, a különböző támogatási formáktól a gyűjteményépítésig. Mégsem ezek adják érzésem szerint a tetőpontot, hanem a mögöttük álló személy.

Egyfelől a rendszert működtető *könyvtáros személye* (diplomával vagy diploma nélkül). Ők azok a *kistelepülési munkatársak*, akik együtt élnek és éreznek közösségükkel, mindenkit ismernek, tudják a szokásokat, a hangulatokat, nevelnek, segítenek, örömet szereznek. És dolgoznak, nyitva tartanak, méghozzá a felhasználói igényeknek következetesen megfelelő időpontban és időtartamban, ha kell, takarítanak, ügyintéznak, eljárnak és képviselnek, végzik a nyitva tartás után a háttérmunkát, fogadják a pesti vendégeket, s mindezt teszik átlag havi bruttó 2–6000 Ft fizetésért. Elképesztő, hogy a közoktatási intézményrendszer mellett egyedülállóan működő és szolgáltató kulturális és információs rendszer milyen fokon épít munkatársai áldozatvállalási hajlandóságára. Arra, hogy a művelt, a könyvet szerető ember felelősséget érez, és akkor sem fog kevésbé jól dolgozni, ha netán neki kell mindezért fizetnie. És ők azok a *munkatársak a megyei és városi könyvtárakban*, akiknek még „nevük sincs”, hiszen módszertani könyvtáros munkakört a vonatkozó jogszabály immár évek óta nem ismer. Pedig leginkább az ő szakterületükhöz tartozik az adatgyűjtés, adatelemzés, a statisztika, a telje-

sítménymérés, a fejlesztés, a hálózati gondozás, a képzés, a pályázatok útján történő pénzszerzés, a marketing és a jogszabályi ismeretek birtoklása.

Tehát olyan jól megfogható tudástartalmak, melyek megszerzését, frissítését képzéssel kell elősegíteni. Csak ezzel a felkészültséggel lehet eredményesen részt venni a módszertani ellátásban, a helyi könyvtáros és az önkormányzati vezetők segítségével, a szolgáltató és a szolgáltatást igénybe vevő rendszertag közötti kommunikációban.

Másfelől a rendszer működését értékelő, ellenőrző, szakfelügyelő kolléga személye válik hamarosan kulcsfontosságúvá.

És itt, a szakfelügyeletnél, egy pillanatra meg kell állnom. Mert amikor azt mondjuk, azt vizsgáljuk, hogy a könyvtári ellátás rendszere a kistéleplülések vonatkozásában miért nem fejlődik olyan dinamikusán, mint egyéb más pontokon, akkor nem számolunk azzal a ténnyel, hogy a könyvtári rendszer egyik nem lényegtelen, sőt talán legfontosabb eleme – a szakfelügyelet – még nem kezdte meg rendszerszerű működését. Azt hiszem, nem tévedek túlzottan nagyot, ha azt mondom: a szakfelügyeleti tevékenység éppen a kistéleplülések könyvtári ellátásának javításában fogja a legátütöbbs eredményeket produkálni. Éppen ez a terület lesz az, ahol a szakfelügyelet révén, az önkormányzatokkal folytatott megbeszélések révén a legtöbb eredmény várható. Lehet, hogy a mai típusú konferencia 3-4 év múlva csupán a szakfelügyelet jó működése révén okafogyottá válik?

IV. rész – végezetül

E rövid előadásban természetesen nem volt sem mód, sem lehetőség a kistéleplülések könyvtári-információs ellátása problémakörének valamennyi részletét szóba hozni. Még olyan hangsúlyos részleteket sem, mint például a települési könyvtár és a teleház (vagy egyéb intézményi kör) kapcsolata, viszonya, létezése. Vagy a technikai felszereltség és a kettős (többses) funkció kérdése. Ezekkel összefüggésben e szabott keretek között csak általánosító megállapítások megtételére nyílt volna mód. Például arra, hogy (jól) működő teleházat csak ott látunk, ahol a teleház a könyvtár bázisára épült és szerveződött, ahol a technikát (számítógép, internet) a könyvtár működése öltöztette fel szolgáltatható tartalommal. Vagy arra, hogy teljesen logikus az, hogy egy kistéleplülésen a könyvtár papíron kettős funkciót tölt be. Ez a racionalitás. Az viszont realitás, hogy mindkét funkciójában jól működő könyvtárral vizsgálatunk során nem találkoztunk. Ahogy egy sebészeti osztály nem tud vesebeteg gyógyítani és viszont, noha a sebészet is, az urológia is az egészségügyi ellátórendszer része, úgy a könyvtári funkciók is csak egymás mellett képesek élni, működni és nem egymás helyett. Azt gondolom, a Könyvtári Intézet vizsgálata az a keret, ahol mindezekre a kérdésekre majd választ találhatunk. Ahol feltárhatók a rejtett, a közösség felszín alatti életében zajló és jelen lévő okok, valamint azok a szakmai magyarázatok, melyek a közkönyvtár, a jövő közkönyvtára kistéleplülésen való jelenlétét, valamint e jelenlét tartalmát indokolják. A vizsgálat eredményeiről reményeim szerint négy-hat hónap múlva tájékoztathatom önöket.

Fehér Miklós

Egy könyvtáros gondolatai társadalmi helyzetéről

A mai füledt délelőttön is bement, ahogy szokott. Lerakta táskáját, arrébb tette a napilapokat, bekapcsolta a számítógépet, halk zúgás, bejelentkezés, vár ... még mindig vár. Igen, kattint: „You’ve got new mail”. Újabb kattintás: Date: 1. Aug. 2001. From: Jägermé Fürtner Krisztina "kjager@judens.elte.hu" "Katalist@listserv.iif.hu" Subject: cikk méltatása. Nem mindig olvassa el a Katalist könyvtári levelezőlista e-mailjeit, de most így tesz: „Kedves Kozmáné Sike Emese, Szeretettel gratulálok Könyvtárosok a változás viharában: A könyvtárosshivatás változásai c. cikkedhez (szakirodalmi szemlédhez), ami a 3K júniusi számában jelent meg.” Sajnos nem olvasta a cikket, kicsit elgondolkodik, mi is legyen most. Előbb kikeresse a folyóiratot? De jól emlékszik? Igen. Idén már nem tudták megrendelni a 3K-t, mert néhány újságot le kellett mondani. Talán meg kéne kérni fénymásolatban. Újabb gondolat: inkább elolvassa az e-mailt, hisz róla van szó, a helyzetét pedig ismeri. *Jägermé Fürtner Krisztina a gratulációja után hat – a figyelmét megragadó – részletet emel ki a cikkből. Ír a szakma tekintélyének alacsony szintjéről más diplomás szakmákéhoz képest. Az anyagi és erkölcsi elismerés csökkenéséről. A könyvtárosok megbecsülésének és önmegbecsülésének hiányáról. A könyvtárosi munka ismeretlenségéről. Az egyre növekvő terhekről és az új kihívásoknak való megfelelésről. Arról, hogy veszítenek a státuszukból azok, akik a főiskola–egyetem elvégzése után könyvtárban helyezkednek el. És a könyvtárosok presztízs-, létrán” elfoglalt helyéről (alacsony).*

A gondolatok csak úgy kavarnak a fejében. Kopogás hangja zökkenti vissza a valóságba (a könyvtár még nincs nyitva). Egy férfi áll az ajtó előtt. Biztosítási ügynök, aki bizton reméli, hogy itt és most, ebben a kisvárosi könyvtárban fogja megkötni mai első üzletét. Könyvtárosunk némán az ajtón függő kis táblácskára mutat: „Ügynökök kíméljenek!”. Visszatérve még van ideje egy pillantást vetni az e-mail utolsó sorára: „Fenti jelenségek okozói részben mi magunk vagyunk: rossz a propagandánk”.

A hétvége elrepül, mint egy pillanat. Álmos hétfő reggelen két hozzászólás is érkezik a hősünket is érintő kérdésben. Date: 4. Aug. 2001. From: Mándy Gábor "atlanticbt@KIWWI.HU" "Katalist@listserv.iif.hu" Subject: a könyvtárosok társadalmi helyzetéről. „Néhány megjegyzés a könyvtárosok társadalmi helyzetéről, Jägermé cikk-méltatása nyomán. (Magát a cikket nem olvastam. Hogy miért nem az is része a problémának.)” Hú, még nem volt ideje megkérni a cikket – jut eszébe erről. Majd érdeklődéssel olvassa ily módon sorstársává vált távoli kollégája sorait. *Mándy abban látja a könyvtáros szakma tekintélyadó erejének hiányát, hogy tudományos hátterük egyenlő a nullával. Szerinte igazából csak a könyvtár- és olvasásszociológia, valamint az osztályozási elmélet éri el a tudományosság elfogadha-*

tó szintjét. A könyvtáros közvetítő szerepét emeli ki. Ezáltal kapcsolata az olvasókkal illékonyabb, mint egy tanáré, aki a tudást személyesen adja át. Az alacsony társadalmi presztízsnak a másik oka szerinte az, hogy a könyvtárosok személyiségében egyre kevesebb az értelmiségi kvalitás. A könyvtárosok egyre inkább betanított szellemi munkásokká válnak. Azt írja: „főnökeink is azt a beosztottat kedvelik, aki szó nélkül elvégzi a rá bízott feladatokat ... nem »újítgat«.” Ezen elgondolkodik. Milyen változások történtek az elmúlt években a könyvtárunkban? Igazából nem sok. Talán a külsőségekben. Kaptak két számítógépet. Már van internet! Egy pályázaton nyerték. A pályázatról is csak az utolsó pillanatban értesültek. Vajon lassan járnak a hírek vagy ők nem figyeltek? Ki tudja! A hozzáállás, az attitűd változott-e? Vagy másoljuk, ami van? Ami bevált? (vagy nem ...) Közben tovább olvas: „mi könyvtárosok eleve introvertáltabbak vagyunk ... a napi munka szürkesége, örömtelensége ... azt a kevés kulturális érdeklődést is kiöli belőlünk ... Ha pedig elveszítjük az értelmiségi önbecsülésünket, akkor a társadalomtól sem várhatjuk el, hogy felnézzen ránk”. Introvertált és érzékeny lévén még egyszer végigfut a szavakon, mielőtt rátelepedne a szomorúság. De hisz hányszor hallotta ezt másoktól, másképp fogalmazva: „Tudod, ő könyvtáros, vele soha semmi nem történik, szürke egér!”. Jobb esetben: „Ja, könyvtáros! Akkor ezt nem érheti, nem a földön jár!” De tovább olvassa a sorokat: „talán csak a tájékoztatók kivételek, őket elegendő stimulus éri az olvasókkal való napi interakció során”. Van kiút! Hisz tájékoztató könyvtáros vagyok! – gondolja magában, és egy kicsit megnyugszik.

Az anyagi elismerésről szóló részt átugorja ... Viszont lejjebb a sorok között Zámbo Jimmy nevét véli felfedezni! Már itt is? De elolvasva a mondatot megbizonyosodik arról (amit sejtett), hogy a társadalom azon kis csoportjához tartozó személy levelét olvassa, aki az állomány méltó gyarapítását nem a Z. J.-ről szóló legújabb könyv – csak most akciósan! – féláron való beszerzésében látja. „... nekem nem az a bajom, hogy a társadalom nem tisztel (ők hadd tiszteljék csak Zámbo Jimmyt és László atyát), hanem sokkal inkább az, ha a saját intézményünk nem becsül meg bennünket”. Megkönnyebbül, és egyetért azzal, hogy számára is saját intézményének megbecsülése (lenne) a fontos.

Jägerének a könyvtárosi munka ismeretlenségéről szóló passzusához Mándy következőket fűzi: „... ma még élhetünk a műemlékkönyvtárak idegenforgalmi varázsából, a Gutenberg-galaxis nimbuszából, az olvasó könyvszeretetéből, de ha látnák, milyen alacsony szinten használjuk az agyunkat a munkaszobákban (mondjuk a számítógép előtt ülve, és szinte gondolkodás nélkül átemelve a más könyvtárak webkatalógusaiban fellelt rekordokat), akkor még kevesebb okuk lenne a megbecsülésünkre.” Könyvtárosunk szomorúan olvassa tovább azt, hogy a modern menedzsment-módszereknek köszönhetően munkavégzésének szellemi tartalma Mándy szerint fokozatosan csökken, és a könyvtáros ideál az, aki nem beszél, nem gondolkodik, csak azt csinálja, amit mondanak neki. Most már komolyan elgondolkodik azon, hogy tényleg miért is választotta ezt a hivatást, és miért marad(hat) a pályán. Már úgy dönt, hogy befejezi az e-mail olvasását, mielőtt a szomorúság és a kétségbeesés végképp úrrá lesz rajta. mikor mintha sorstársa személyesen neki szóló üzenetét vélné felfedezni a sorok között: „A szaksajtót sem olvassuk. Hogy is olvashatnánk? Munkaidő alatt tilos, haza nem viheti” – főleg ha meg sincs, teszi hozzá magában kajánul elvigyorodva – „otthonra előfizetni meg nincs pénzünk.” Így jobb kedvvel szalad át az e-mail utolsó két bekezdésén, mivel mindjárt nyitnak. A követ-

kező gondolat marad meg benne: *A jól működő kapitalista vállalat az ideál, ahol nincs helye a műveltségnek, szolidaritásnak, értelmiségi magatartásnak.*

Úgy látja, a vitaindító e-mail minden pontjára reagált Mándy. A végén Jägernek utolsó hozzáfűzéséhez megjegyzi: *„A túl sikeres propaganda még árthat is a könyvtárosoknak azzal, hogy a könyvtári image javulása elfedheti a valóságban egyre rosszabbodó helyzetet”.* Az ajtó nyílik, egy csapat kisdíák érkezik.

Csak később jut ideje a másik e-mailt elolvasni. Éjjel írták. Mikor is van ideje az embernek? *Date: 4. Aug. 2001. From: Horváth S. D. "hsdhsi@ARRABONET.GYOR.HU" Katalist@listserv.iif.hu" Subject: RE: a könyvtárosok társadalmi helyzetéről. To: Mándy Gábor. Tehát Mándy Gábor e-mailjére reagál a levél írója – szögezi le magában, és nekikezd az olvasásnak. A levélíró az ügyvédek, orvosok elit tudatának okait elemzi. Végül a különböző szakmák közötti, az előzőekben felmerült ellentétet az „egyik sincs meg a másik nélkül” gondolattal próbálja feloldani. A társadalom megbecsülésével kapcsolatban megjegyzi: „Irrealitás azt hinni, hogy a társadalom szemlélete könnyen hajlítható.” Vajon hogy ítélem meg én a többi szakmát? – gondolkodik el. Amúgy az ő gondolkodásában megvetette-e a lábát más szakmákkal szemben az imént említett „meghajlíthatatlannak” látszó szemléletmód? Erről az előítéletek jutnak eszébe. Hirtelen visszaemlékezik, amikor múltkor a pályaudvaron a vonatra várva egy fiatal lánnyal beszélgetett. Eladóként dolgozott egy szupermarketben. Mikor kiderült, hogy ő pedig könyvtáros, az orosz irodalomról kezdtek el beszélgetni, mert ez volt a lány kedvence. Tényleg nem gondolta volna, hogy egy eladólány ... Hirtelen lelkiismeret-furdalása támad, majd ezt ellensúlyozandó tovább olvas. Mándy gondolatára, miszerint a saját intézménye sem igényli szellemi közreműködését, a következőket reagálja az e-mail szerzője: „a katalist eléggé nyilvános módja a főnökkel való levelezésnek, nem tudom, szerencsés-e...” Talán ezzel van összefüggésben az ok, amiért ő maga sem ír...*

Másnap ismét a könyvtárosok helyzetéről olvashat. Már megkérte a cikket, és a segítőkész kollégák meg is ígérték, hogy postán megküldik (kisváros lévén fax csak az önkormányzatban van, így hozzájutni körülményes, és úgymond magáncélra mégsem szeretné igénybe venni). De amíg nem érkezik meg, addig is lássuk a hozzászólást: *Date: 6. Aug. 2001. From: Pintér László "lapinter@WITCH.PMMF.HU" Katalist@listserv.iif.hu" Subject: RE: a könyvtárosok társadalmi helyzetéről. „Gondolom a nagy melegnek és a nyári szabadságoknak köszönhetően kicsi az érdeklődés a könyvtárosok társadalmi helyzetét vizsgáló vitában. Én sem írnék, ha...”* Hősünkben felmerül, hogy talán tegnapi gondolatai ellenére mégis írhatna pár sort a néhány nappal ezelőtti ügynökről eszébe jutott gondolatokról vagy a kifizetetlen telefonszámlájáról, de írhatna arról is, hogyan szereti a munkáját, és – megbecsülés hiánya ide vagy oda – ő igenis büszke magára, ha egy-egy olvasó speciális kérdésére kimerítően tud válaszolni. Vagy arról, hogy milyen jó érzés, amikor kisiskolások évről évre érdeklődőbben lépnek be a könyvtárba, és egyre szakszerűbben böngésznek a katalóguscédulák között. És úgy érzi, azért mégsem olyan szürke az ő munkája. Aztán úgy dönt, tovább olvassa az e-mailt, és pár mondat után rájön: érdemes is; mert *Pintér László egy közeljövőben megjelenő könyvet ajánl, mely a témával szoros összefüggésben van. A „Csorba Győző vallomásai és nyilatkozatai” munkáci-*

*mű kötetből idéz. Két kérdést emel ki, melyekből világos, hogy 1977-ben is hasonló problémák foglalkoztatták a könyvtárost, mint ma. Csorba Győző szerint „a szakma megbecsülése és a könyvtárosok személyisége – elválaszthatatlan. Nem azt mondom, hogy az egyik vagy a másik teljes egészében meghatározó erejű volna, azt azonban állítom, hogy erősen hatnak egymásra.” Hősünknek tetszik ez az emberközeli szemléletmód. Valahogy megtalálta önmagát a válaszban, csak azt nem tudja, hogy saját személyisége mennyi értéket rejt, és ha tényleg rejt, akkor vajon milyen lehetőség van kibontakozására. Most is szembesül azzal, hogy önbizalmán volna mit javítani. Később még mindig Csorba szavai motoszkálnak a fejében. ... *hivatás ... morális erények ... könyvtárosi magatartás ... szolgálat ... áldozat ... hűség könyvtáros ...**

Hetedik nap. Újabb e-mail érkezik. *Date: 7. Aug. 2001. From: Mikulás Gábor "mikulasg@MATAVNET.HU" "Katalist@listserv.iif.hu" Subject: RE: a könyvtárosok társadalmi helyzetéről. „Kedves Mándy Gábor és Kollégák! Gábor hozzászólásának sok figyelemreméltó megjegyzése mellett egy ellenvéleményemet írom le.” Mikulás Gábor nem a modern menedzsment-módszert kárhóztatja általában a munkavégzés szellemi tartalmának csökkenése vizsgálatokor, mint Mándy, hanem azokat, akik a módszert – szándékosan vagy tudatlanságból – feloldalasan alkalmazzák. Hősünk kétszer is elolvassa az e-mail következő bekezdését: „Mert igaz ugyan, hogy az Amerikai Felsőoktatási Könyvtárak Szövetsége felhívja pl. arra a figyelmet, hogy a könyvtárban a diplomások aránya ne haladja meg a 20%-ot – azaz betanított munkát ne diplomások végezzenek; máshogy fogalmazva: csökkentsük a munka szempontjából optimális, hatékony szintre a tudás arányát. De pl. azt is érdemes lenne meghallani, hogy a Lajtán túl a munkaidő 10–15%-át a munkaerő továbbképzésére irányozzák elő. Nem attól jó egy intézkedés, hogy menedzsment-módszerek nevezünk ilyen-olyan fejtagítókon, hanem hogy az mennyiben felel meg a szervezet hosszú és rövid távú céljainak.” „Menedzsmentmódszer” – ismételteti a szót magában, s bár sokszor hallotta már, mégis idegenül cseng a fülében. „Az, hogy a munkatársak mennyiben korlátoztatnak a szakmai levelezőlistákon (formálisan vagy informálisan), illetve hogy a rendszerváltás után több mint tíz évvel meglepően sokan vannak, akik csak félve mernek véleményt kifejteni, a felvilágosult abszolútizmus kategóriájába tartozik, s a XVIII. század végén volt divat.” Talán most teljességében megfogalmazódik benne, hogy miért is nem ír sem most, sem ezután a Katalistre, majd tovább olvas. Mikulás Gábor a Vándorgyűlésen tartandó előadására hívja fel a figyelmet – címe: *Tanulás a szakkönyvtárban*. Soha nem voltam vándorgyűlésen – gondolja magában. Tán két éve egy kollégánót elutazhatott. Biztos hasznos és érdekes lehet ...*

A gondolatok csak úgy kavarnak a fejében. Kopogás hangja zökkenti vissza valóságba (a könyvtár még nincs nyitva). Egy férfi áll az ajtó előtt. A postás. Kinyitja az ajtót, és átveszi a részére érkezett küldeményt. Visszatérve még van ideje egy pillantást vetni a következő rövid e-mailre: „*Elekes Irén augusztus elsején ezt írta: Kozmáné Sike Emese cikke engem is nagyon szíven ütött ... Ami engem szíven ütött, az Gerő Gyula »kiáltása« a 3K legutóbbi (7.) számában. Üdvözlettel, Sándori Zsuzsanna.*”

Több hozzászólás szeptember 6-áig nem érkezett

Pegán Anita

A bibliográfiai leírás új szabályai

Évtizedeken keresztül az MSZ 3424 jelű és számú, *Bibliográfiai leírás* című szabványsorozat tagjai tartalmazták a bibliográfiai leírások megjelenítésére vonatkozó előírásokat Magyarországon. Ezek helyett a szabványok helyett 1999-től szabályzatok jelennek meg: *Könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási szabályzat* címmel, KSZ betűjellel¹. A *KSZ/3 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok* szabályzat, amely 2001. szeptember 17-én hagyta el a sokszorosítót, az MSZ 3424/2,² azonos című szabványt váltja fel. Ez azt jelenti, hogy éppúgy, mint a többi szabvány esetében is, a helyettesítő szabályzat megjelenésekor a Könyvtári és Szakirodalmi Tájékoztatási Szabványosítási Bizottság kezdeményezi, hogy a Magyar Szabványügyi Testület vonja vissza az immáron érvénytelenített szabványt.

Az új szabályzat alkalmazásának megkezdése előtt talán nem lesz felesleges néhány alapelvet hangsúlyozni, valamint az MSZ 3424/2 és a KSZ/3 előírásai közötti lényeges eltérésekre felhívni a figyelmet, hiszen ezek az eltérések a bibliográfiai munkát jelentősen befolyásol(hat)ják. Jelen összefoglalás szándékosan nem tartalmaz példákat, hiszen azzal a céllal készült, hogy mindazok, akik használják az új szabályzatot, amely bővelkedik példákból, valamilyen magyarázatot, kiegészítést kapjanak azokhoz a részekhez, amelyek eltérnek az eddigi szabvány előírásaitól, és szándékaink szerint egyszerűbbé, pontosabbá, egyértelműbbé tesz a bibliográfiai leírásokat.

Bibliográfiai leírás – formai feltárás – feldolgozás

A KSZ/3 összeállítása során egyértelművé vált, hogy az új szabályzatok nem tartalmazhatnak olyan megfogalmazást, amelynek alapján bárkinek kétsége támadhatna arról az alapelvről, amely szerint a *bibliográfiai leírás* nem azonos a dokumentum adatait valamilyen módon rögzítő *feldolgozói tevékenységgel*. Ezt a műveletet nevezték leíró betűrendes katalogizálásnak, majd katalogizálásnak³, formai feltárásnak, könyvtári feldolgozásnak, bibliográfiai feldolgozásnak stb. A jelenleg már amúgy is polgárjogot nyert formai feltárás felel meg leginkább annak a munkafolyamatnak, amelynek során többek között a bibliográfiai leírás – is – elkészül. A bibliográfiai leírás tehát végtermék, amely előállítható például kézírással, írógéppel vagy számítógépes adatbázisból egy megfelelő programmal. S ez a végtermék – kiegészítve a célnak megfelelően a tartalmi feltárás során megállapított adatokkal és minden esetben a besorolási adatokkal – felhasználható különböző célokra. Ez tulajdonképpen már a '70-es évek végén világos volt, de az MSZ 3424⁴ szabványsorozat tagjai, igazodva az ISBD⁵ tagjainak előírásaihoz, a szakmában némi bizonytalanságot okoztak, ezért több könyvtári szaktekintély mellett Domanovszky Ákos is szükségesnek tartotta az alábbi megfogalmazással egyértelművé tenni a bibliográfiai leírás szerepét a leíró katalógusokban:

„...a bibliográfiai leírás önmagában a leíró katalógus egyik alapfunkciójának az ellátására sem képes – mindhárom funkcióját csak besorolási elemekkel megfejeelve, azokkal együtt láthatja el.”⁶

Ez a megállapítás érvényes arra az esetre is, amikor a bibliográfiai leírás valamely bibliográfia, jegyzék egyik tételében szerepel. (Időszaki kiadványokra vonatkozóan is igaz ez, még akkor is, ha ennél a dokumentumtípusnál a főtétel első besorolási adata, a besorolási cím az esetek mintegy 70%-ában megegyezik a bibliográfiai leírás első adatával, a főcímmel.)

Mivel a könyvtári és a bibliográfiai munka, valamint ezek rész-munkafolyamatai bizonyos intézmények, illetve dokumentumtípusok esetében nem válnak el annyira egymástól, hogy külön munkafolyamat lenne a formai feltárás, a tartalmi feltárás, valamint a besorolási adatok megállapítása és a tételeszerkesztés, célszerűnek látom a *feldolgozás*⁷ kifejezést használni (legalábbis addig, amíg pontosabb kifejezés nem születik) arra a munkafolyamatra, amely abból áll, hogy egy könyvtáros, bibliográfus kezébe vesz egy dokumentumot, arról minden információt megszerez, számbaveszi nyilvántartandó bibliográfiai és állományadatait, megállapítja egy adott rendszeren belül a besorolási adatait, és mindezeket rögzíti. Ha ez a rögzítés számítógéppel történik, az adott programon múlik, hogy a használók milyen információkat, milyen formákban kapnak a dokumentumról.

A KSZ/3 szabályzat kerüli a feldolgozás kifejezést. A *leírás* terminus viszont két különböző jelentéssel szerepel a szabályzatban: esetenként a bibliográfiai leírást helyettesíti, máskor a munkafolyamatra (feldolgozás) vonatkoztatható. A szövegkörnyezetből remélhetően mindig kiderül, hogy melyik jelentéséről van szó, jelen cikk egy-egy esetben ehhez is segítséget kíván adni.

A bibliográfiai leírás típusai

Az MSZ 3424/2 *Csoportosítás* című fejezetében a bibliográfiai leírás különböző típusait jelölte meg. Ez a csoportosítás a KSZ/3-ban már nem szerepel, e szabályzat időszaki kiadványokra vonatkozóan csak a nyitott és a lezárt leírásra ad előírásokat. Az új szabályzat tehát nem különböztet meg:

– Teljes és egyszerűsített leírást.

A felhasználástól függ, hogy az adott dokumentum rögzített adataiból a KSZ/3 szerint előállított bibliográfiai leírás csak a kötelező (valamely feltételtől függően kötelező) adatelemeket tartalmazza vagy a nem kötelezőket is.

– Összefoglaló szintű és monografikus szintű leírást.

Az, hogy egy bibliográfiai leírás milyen szintű, a dokumentumtípustól függ. Egyértelmű, hogy az időszaki kiadványra mint dokumentumtípusra jellemző bibliográfiai leírás, amelyet az MSZ 3424/2 összefoglaló szintűnek nevezett, nem egyetlen részegység, hanem a részegységek összessége alapján tartalmazza az adatokat. Ha olyan időszaki kiadvány a feldolgozás tárgya, amelyből csak egyetlen részegység jelent meg, a bibliográfiai leírás is ennek az egyetlen részegységnek az adatait tartalmazza.

– Egylépcsős és többlépcsős leírást.

A KSZ/3 szabályzat készítője és közreműködői egyetértően úgy döntöttek, hogy a többlépcsős leírást – gyakorlati tapasztalatok alapján – időszaki kiadványok esetében szükségtelennek tartják.

A bibliográfiai leírás adatai

Az MSZ 3424/2-ben a 3.2.2. szakasz táblázatában felsorolt adatak között olyanok is szerepeltek az őket megelőző központosítási jel jogán, amelyeket a 3.1.2. szakasz nem tartalmazott. Ezt az ellentmondást megszüntetendő a KSZ/3 szabályzat 2.2.2. szakaszában az adatak között megjelennek azok is, amelyek egy másik adat részai (például: ha a főcím összetett cím, a főcím egyik része a közös cím). Ezeket az adatakat a felsorolás bekezdéssel közölve különbözteti meg.

A leírás tárgya

Az MSZ 3424/2, hasonlóan az ISBD/S⁸-hez, a leírás tárgyára vonatkozóan ellentmondásos előírásokat tartalmaz, ezért ezt a kérdést részletesebben kell megvilágítani.

A feldolgozás tárgya (a KSZ/3 megfogalmazásában: a leírás tárgya) a szabályzat alkalmazása szempontjából „ideális” esetben maga az időszaki kiadvány.

Ha **élő**, vagyis a feldolgozás időpontjában folyamatosan megjelenő időszaki kiadványról van szó, az első és az ezt követő részegységek képezik a feldolgozás tárgyát. Minthogy az egyes részegységeken eltérőek lehetnek a bibliográfiai adatok, nyilvánvaló, hogy a feldolgozás során gondoskodni kell ezek nyilvántartásáról olyan mértékben, ahogy azt az adott könyvtár vagy bibliográfiai intézmény céljai megkívánják. Ebben az esetben a feldolgozás eredményeként létrehozható bibliográfiai leírás nyitott leírás, a nyitottságot a 3. és a 4. adatszórtban kötőjel jelzi. A feldolgozás kiinduló alapja az induló részegység (a KSZ/3-ban: a leírás kiinduló alapja), ennek adatai jelennek meg valamennyi adatszórtban. A későbbi részegységeken megjelenő új, illetve az induló részegység adataihoz képest megváltozott adatok megjelenítésére a 7. adatszórtban, megjegyzésként van lehetőség. Azon mellékletekre vonatkozóan, amelyek az indulást követően rendszeres tartozékai az időszaki kiadványnak, az 5. adatszórtot kiegészítve kell adatot megjelölni.

Ha már **megszűnt**, vagyis olyan időszaki kiadványról van szó, amely a feldolgozás időpontjában már nem jelenik meg, az elsőtől az utolsóig valamennyi részegység adatait nyilván kell tartani. A feldolgozás eredményeként létrehozható bibliográfiai leírás lezárt leírás, amely a nyitott leíráshoz képest a következőket is tartalmazza: a 3. adatszórtban az induló részegység számozási adatait kiegészítik az utolsó részegység számozási adatai, a 4. adatszórtban az induló részegység megjelenésének évét pedig az utolsó részegység megjelenésének éve. (Feltételezzük, hogy a nyitott leírás 7. *Megjegyzések* adatszórtja az időszaki kiadvány megjelenése során folyamatosan bővül az egyes részegységeken megjelenő új, illetve megváltozott adatokkal.)

„Problémásnak” minősül az az eset, amikor nem az adott időszaki kiadvány egésze a feldolgozás tárgya, hanem részegységeinek egy csoportja. Nem áll tehát rendelkezésre az induló, illetve az utolsó részegység.

Az induló részegység hiányának gyakori előfordulásai:

- fel akarjuk ugyan dolgozni magát az időszaki kiadványt, de valamilyen okból nem áll rendelkezésünkre az induló részegység;
- olyan céllal akarjuk feldolgozni az időszaki kiadványokat, hogy az adatok egy bizonyos évre legyenek érvényesek;
- könyvtárunk csak egy bizonyos évtől gyűjti és dolgozza fel az időszaki kiadványokat, tehát adataikat is csak ettől az évtől kezdve kívánjuk nyilvántartani. Ezekben az esetekben a feldolgozás, vagyis a leírás kiinduló alapja az a részegység lesz, amely elsőként rendelkezésünkre áll. Ennek adatai jelennek meg a bibliográfiai leírásban, az alábbi kivétellel:
  - a 3. adatcsoportnak az induló részegység számozási adatait kell tartalmaznia. Ezt az adatot vehetjük bárhonnan, célszerű hitelt érdemlő forrásból, leginkább nemzeti bibliográfiából meríteni, és a bibliográfiai leírásban szögletes zárójelben kell megjeleníteni. Ha nem sikerül az induló részegység számozási adatait megadni, ezt a tényt szögletes zárójelbe tett kérdőjellel kell jelölni;
  - a 4. adatcsoportban az induló részegység megjelenésének évét kell megadni ugyanazon elvek alapján, mint az induló részegység számozási adatait. Valamilyen megjelenési évet mindenképpen közölni kell, bizonytalanság esetén kérdőjelet téve a megjelenési év után vagy kérdőjellel helyettesítve a megjelenési év bizonytalan számjegyeit.

A 7. adatcsoportban megjegyzésként minden esetben meg kell adni a leírás kiinduló alapjául szolgáló részegység számozási adatait. Azért van erre szükség, hogy pontosan lehessen tudni, hogy a bibliográfiai leírásban megjelenített adatok melyik részegységből származnak.

Az utolsó részegység hiányának gyakori előfordulásai:

- tudjuk, hogy az időszaki kiadvány megszűnt (például onnan, hogy megváltozott a címe, s az új címen megjelenő, újként feldolgozandó időszaki kiadvány utal rá mint elődjére), de valamilyen okból nem áll rendelkezésünkre az utolsóként megjelent részegység;
- nem tudjuk, hogy megszűnt-e valójában az időszaki kiadvány, de egy bizonyos idő óta nincs tudomásunk megjelent részegységekről.

A bibliográfiai leírást ezekben az esetekben le akarjuk zárni.

– Ha az utolsóként megjelent részegység számozási adatai hitelt érdemlő forrásból (lásd fent) megszerezhetők, ezt adjuk meg a 3. adatcsoportban, szögletes zárójelben. Ellenkező esetben szögletes zárójelbe tett kérdőjellel zárjuk a 3. adatcsoportot.

– A 4. adatcsoportban az utolsóként megjelent részegység megjelenésének évét kell megadni, ugyanazon elvek alapján, mint az induló részegységét.

A 7. adatcsoportban, megjegyzésként minden esetben meg kell adni a rendelkezésünkre álló utolsó részegység számozási adatait. Jobb megoldás hiján ezt a részegységet a szabályzat a lezárás alapjának nevezi. E részegység megnevezésére azért is szükség van, hogy a megváltozott és megjegyzésként feltüntetett bibliográfiai adatok érvényessége egyértelmű legyen.

3. adatscsoport: Számozás

Mind a hazai, mind a nemzetközi gyakorlatban nagy volt a bizonytalanság (és ez a jelenlegi gyakorlatra is érvényes) a 3. adatscsoport adataira vonatkozóan az alábbi esetekben:

- ha az induló részegység nem áll rendelkezésre. (a magyarázó megjegyzéseket a szabályzat ezzel kapcsolatos megoldásához lásd *A leírás tárgya* részben);
- ha az induló részegység számozás nélkül jelenik meg.

Az ISBD/S-en alapuló külföldi gyakorlatban rendszerint mindkét esetben elmarad a 3. adatscsoport. Az IKB – Magyar Periodika Adatbázisban megoldást találtunk arra, hogy már a 3. adatscsoportban egyértelműen megkülönböztethető legyen a két különböző eset.

Ha nem áll rendelkezésre az induló vagy az utolsó részegység, ezt a tényt a 3. adatscsoportban szögletes zárójelbe tett kérdőjellel jelöljük. Minthogy az IKB adatbázis nemzeti bibliográfiai adatbázis, magyarországi időszaki kiadványokra vonatkozóan hiteles forrás kell, hogy legyen. Minden egyes adata autopszián alapul. Ha minden utánajárás ellenére is megszerezhetetlen az induló részegység, csak ezt a megoldást érezzük elfogadhatónak. Ellenvetésként felmerülhet, hogy miért nem következtetjük ki az induló részegység számozási adatait. Elsősorban azért nem, mert vétenénk az autopszia elve ellen, másodsor azért nem, mert nem adnánk biztos adatot. (Számptalan esetben előfordul, hogy egy folyóirat első számai csak keltezéssel jelennek meg, aztán például a 4. számnál kezdik feltüntetni azt, hogy 1. évfolyam. Az is előfordul, hogy az első néhány számon 1. évfolyamot jeleznek, aztán egyszer csak az elődjük évfolyamszámozását veszik át.) Az IKB adatbázis gyakorlatát a KSZ/3 szabályzatot bíráló bizottság elfogadta.

Ha az induló részegység számozás nélkül jelenik meg, sorozatok bibliográfiai leírásában elmarad a 3. adatscsoport. Periodikumok – a nemzeti könyvtárban elfogadott gyakorlat szerint ezt a megnevezést használjuk a sorozatokon kívüli, „valódi” időszaki kiadványokra – bibliográfiai leírásában ezt a tényt a 3. adatscsoportban a „számozás nélkül” kifejezés szögletes zárójelbe tett rövidítése jelezte ([sz.n.]). A KSZ/3 szabályzatot jóváhagyó szakértői bizottság elfogadta elvként, hogy periodikumok esetében, amelyekre alapvetően jellemző, hogy valamilyen számozással jelennek meg, jelölni kell a számozási adat hiányát. A jelölés módja – a KSZ/3 alapelveinek megfelelően – a latin nyelvű „sine data” kifejezés szögletes zárójelbe tett rövidítése lesz ([s.d.]). A szabályzat hatálybalépésétől kezdve megtörtént a javítás az IKB adatbázis tételeiben is.

Az összetett főcímhez kapcsolódó adatok

Az ISBD elvei szerint az olyan időszaki kiadvány bibliográfiai leírásában, amelynek főcíme összetett cím, a közös címhez kapcsolódó egyéb cím és szerzőségi közlés a közös címet, míg az alárendelt (ágazati) címhez kapcsolódó egyéb cím és szerzőségi közlés az alárendelt (ágazati) címet követi. Így a főcím részei egymástól elválasztva jelennek meg a bibliográfiai leírásban, a közös cím és az alárendelt cím között megjelenő adatok pedig esetenként áttekinthetetlenné teszik a bibliográfiai

leírást. A jelenlegi nemzetközi gyakorlatot vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy sok esetben egyáltalán nem, más esetekben pedig következtlenül alkalmazzák ezt a szabályt a bibliográfiai műhelyekben.

A KSZ/3 szakítani mert ezzel a szabállyal, s határozottan előírja, hogy a főcím, és pedig a teljes főcím a bibliográfiai leírás első adateleme, akkor is tehát, ha a főcím összetett cím. Ezzel a változtatással az összetett főcím egyes részei nem válnak el egymástól, és világosabb, áttekinthetőbb, „olvashatóbb” lesz a bibliográfiai leírás.

Sorozat – alsorozat

Az MSZ 3424/2 szabványnak a sorozatra és alsorozatra vonatkozó előírásaiban megmutató ellentmondások rengeteg problémát, értetlenséget, egymástól eltérő, egymásnak ellentmondó gyakorlatot eredményeztek. (Mentségül: az MSZ 3424/2 követte, mert követnie kellett az ISBD előírásain alapuló MSZ 3424/1⁹ szabványt.) Mindez külön tanulmány tárgya lehetne, azonban annyit fontos itt (is) elismerni, hogy az MSZ 3424/2-ben az alsorozatra vonatkozó példákban nem valódi alsorozatok szerepeltek, hanem többnyire összetett főcímű sorozatok. (A KSZ/3 külön hangsúlyozza, hogy a sorozat főcíme is lehet összetett cím, s céljaink szerint ezt egyértelművé is teszi).

Az MSZ 3424/2-ben a fogalom meghatározás viszont korrekt volt, ezt a KSZ/3 át is vette jelentéktelen módosítással: „alsorozat: egy számozott sorozat (fősorozat) keretében megjelenő másik, önálló sorozat”. Ha ez igaz, márpedig igaz, akkor az alsorozattal kapcsolatban csak olyan szabályoknak van létjogosultságuk, amelyek azonosak a sorozatra vonatkozó szabályokkal. Vonatkozik ez az elv arra az esetre is, amikor a sorozat(ok) adatai azon dokumentumról megjelenő bibliográfiai leírás 6. (könyvek esetében az 5.) adatsorozatjában szerepelnek, amely dokumentumon fel vannak tüntetve a sorozat(ok) adatai, vagy megfordítva: amely dokumentum a sorozat(ok) keretén belül jelenik meg.

Tehát:

1. Az alsorozat önálló sorozat. Csak az a jellegzetessége, azaz egy sorozatot csak akkor nevezünk alsorozatnak, ha bibliográfiai kapcsolatban áll egy másik sorozattal, a fősorozattal. Ez a bibliográfiai kapcsolat pedig akkor létesül, ha a dokumentumok az egyik sorozat (az alsorozat) adatait és a másik sorozat (a fősorozat) adatait együttesen tartalmazzák. Ráadásul az is feltétel, hogy a fősorozat számozott legyen. Ha ez a feltétel nem valósul meg, nem beszélünk fősorozat – alsorozat kapcsolatáról, csak arról, hogy az adott dokumentum két sorozat tagjaként jelenik meg.
2. Ha egy dokumentum két (önálló) sorozat tagjaként jelenik meg, bibliográfiai leírásában külön kerek zárójelpárba foglalva kell megjeleníteni az egyes sorozatok adatait.
3. Ha egy dokumentum két olyan (önálló) sorozat tagjaként jelenik meg, amelyek fősorozat – alsorozat kapcsolatban állnak egymással, ugyanígy kell eljárni, tehát mindkét sorozat adatait külön kerek zárójelpárba foglalva kell megjeleníteni az adott dokumentum bibliográfiai leírásában.
4. A sorozatokat (bár megkérdőjelezhető valódi dokumentum voltak) időszaki kiadványként kell feldolgozni. Rögzített adataik között nyilván lehet tartani,

hogy milyen tagjaik vannak, tehát milyen dokumentumok jelentek meg az adott sorozat keretein belül, továbbá nyilván kell tartani bibliográfiai kapcsolatukat egy másik sorozattal (alsorozat – fősorozat kapcsolat).

Reményeink és terveink szerint a KSZ/3 szabályzat nem csupán kurrens időszaki kiadványok bibliográfiai leírására alkalmas, hanem retrospektív bibliográfiák tételében is alkalmazható. A kurrens számítógépes feldolgozás csak úgy tud kapcsolódni az előzményekhez, ha a retrospektív feldolgozás szabályaival azonosak a szabályai.

JEGYZETEK

- 1 Eddig megjelent szabályzatok: KSZ/1 Bibliográfiai leírás. Kartográfiai dokumentumok. A jóváhagyás időpontja: 1999; KSZ/2 Bibliográfiai leírás. Elektronikus dokumentumok. A jóváhagyás időpontja: 2000.
- 2 MSZ 3424/2 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok. Hatálybalépés: 1983.
- 3 Domanovszky Ákos: Megjegyzések egy vitához. In: Könyvtári Figyelő 1979. 4. 372-379. p.
- 4 Az MSZ 3424 Bibliográfiai leírás szabványsorozatnak 1978-tól 1992-ig 11 tagja jelent meg. (Az utolsó sorszáma MSZ 3424/12, ugyanis MSZ 3424/11 nem jelent meg.
- 5 International Standard Bibliographic Description
- 6 Domanovszky. 373. p.
- 7 Ugyanezen elv alapján helyesnek érzem a *katalogizálás* kifejezést is. Azért választottam mégis a *feldolgozást*, mert a katalogizálás a ma már egyre ritkábban alkalmazott cédu-lakatalogusokra asszociál.
- 8 International Standard Bibliographic Description for Serials
- 9 MSZ 3424/1 Bibliográfiai leírás. Könyvek. Hatálybalépés: 1980.

Nagy Anikó

(A szabályzat megrendelhető vagy megvásárolható a Könyvtári Intézet Oktatási Osztályán. E-mail: oktat@oszk.hu. ára: 2000,- Ft+áfa)

Hungarológia és a Magyar Elektronikus Könyvtár

A hungarológia, a magyarság tudománya nem létezhet a kulturális örökség egyik legjelentősebb tárgya, a könyv nélkül. A könyveket és egyéb írott dokumentumokat összegyűjtő, megőrző és a nyilvánosság felé közvetítő könyvtárak hálózata ezért a legfontosabb közvetítő intézményrendszer ezen források és a hungarológia iránt érdeklődő kutatók, egyáltalán minden, a magyar kultúrával foglalkozó ember számára. Jelen előadásomban egy olyan sajátos könyvtárat szeretnék bemutatni, amely a XXI. század kihívásának megfelelően a legintenzívebben terjedő információs médiumot, az internetet használja a könyvtár raktára, nyilvános polcai, olvasóterme, sőt tájékoztató pultja gyanánt. Az elektronikus/digitális könyvtárak a '90-es évek közepén jelentek meg egyre nagyobb számban külföldön és Magyarországon egyaránt. Mielőtt azonban konkrétan a Magyar Elektronikus Könyvtár működését ismertetném Önöknek, általánosan megközelítve a témát, néhány alapvetést tekintek át, bemutatva és hangsúlyozva azt a közeget, helyzetet, amelyből ez és az ehhez hasonló kezdeményezések születtek.

Alapvetések

Az írott kulturális örökség, a források digitálissá válása:

digitalizáció; régi, nyomtatott források
elektronikus kiadás; új, eredeti elektronikus források

Az információs kor sűrűjében élők számára evidensnek tűnik, de még nem általánosan ismert, elismert tény, hogy a kultúra írott forrásai egyre nagyobb számban és arányban kerülnek elektronikus formába. A nyomtatott kiadványok összességét tekintve ez még relatíve kis mennyiség, azonban az elektronikus források felhasználásának aránya nagyobb, mint a mennyiségüké.

Ezeknek azonban csak egy része születik a nyomtatott kiadványok **digitalizáció**-jából. Kétségtelen, egyre több, gazdagabb – főként állami, sőt EU-s – projekt indul az egyes országokban a nemzeti kulturális örökség digitalizálására; kéziratok, versek, egyéb szépirodalom stb. Ebben a témában feltétlenül említésre méltó a magyar Digitális Irodalmi Akadémia projekt, amely félszáz magyar kortárs szerző teljes szépirodalmi munkásságának digitalizálását tűzte ki célul (<http://www.irodalmiakademia.hu>). Ezen kezdeményezések többsége azonban főként a régebbi, szerzői jog által már nem védett dokumentumokat részesíti előnyben (lásd a témába vágó EU projekteket a <http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/en/intro.html> címen).

A digitalizálás mellett azonban jó ideje egyre erősödő tendenciaként tapasztalható az **elektronikus kiadás** is. És itt nemcsak az évtizede értelemszerűen

ideértendő CD-ROM-kiadványokra kell gondolnunk, hanem a teljes szöveges elektronikus adatbázisokra, az elektronikus folyóiratokra, a különböző weboldalakon egyre nagyobb tömegben és a legkülönbözőbb színvonalon, témában megjelenő önálló elektronikus kiadványokra is. Nyugat-Európától eltérően azonban Magyarországon nem jött létre az interneten egy markáns, üzleti alapú információszolgáltató-szféra kereskedelmi adatbázisokkal, elektronikus folyóiratokkal (mint pl. a DIALOG, a SWETS, az Elsevier). Az alkalmanként értékes kulturális, tudományos, oktatási tartalmak nálunk sok esetben eldugott intézményi, tanszéki, esetleg magán weboldalakon jelennek meg.

Az információ, az írott források digitális fogyasztása

Az írott kulturális örökség digitális átalakulása mellett fontos tényező, hogy az információk fogyasztásában is növekvő mértékű ezen elektronikus források használata. Magyarországon a rendszeres internet felhasználók száma felmérések szerint 700-800 ezer fő között lehet: ennek nagy részét még a HUNGARNET Egyesület által képviselt ún. akadémiai szféra és a SULINET hálózatról érkező középiskolai felhasználói kör alkotja. Ez a szám 2002. január elsejétől, a hazai telekommunikáció liberalizációjával jelentősen megnövekedhet. Következésképpen Magyarországon is, amint – statisztikáink szerint – szerte a nagyvilágban egyre többen használják információszerzésre az internetet.

A kulturális örökség digitalizálása és/vagy összegyűjtése

A fentiekből következően írott kulturális örökségünk digitális formára váltása egyre fontosabb és szükségesebb feladat. Különösképpen a kisebb népeknek, nemzeteknek, amelyeknek a nyelve nem valamelyik világnyelv. A kisebb országnagyság és – bár ez nem feltétlenül függ össze – az adott nyelvet használók kisebb száma az internet globális világában azt eredményezi, hogy bizonyos nyelvi szolgáltatások kifejlesztése, üzemeltetése a kis forgalom miatt nem éri meg a piaci szférának, így ez nem működtethető piaci alapon. Tehát ezen országokban többszörös felelősség hárul a közsférára, azon belül is különösképpen a könyvtárakra. A nagy forrásigényű állami digitalizációs projektek mellett azonban lehetséges, sőt szükséges az adott nyelven íródott, illetve nemzeti vonatkozású elektronikus dokumentumok összegyűjtése, szakszerű feldolgozása és szolgáltatása is. Az elektronikus kiadás produktumai – a legkülönbözőbb helyen előforduló, megtalálható számítógépes dokumentumok egy része, főként az on-line dokumentumok halmaza – még nem kerültek intézményileg a könyvtárak figyelmébe. A kötelesempéldány-törvény sok országban szabályozza már a nyomtatott kiadványok könyvtári szférába kerülését, regisztrálását, de az elektronikus dokumentumokra ez még kevés helyen vonatkozik, többnyire óvatos próbálkozások vannak csak. Az internetet intenzíven használók számára azonban ismerős élmény, hogy egy-egy tartalmas, gyakran használt oldal, forrás egyik napról a másikra eltűnik, jó esetben csak egyik gépről a másikra vándorol, rosszabb esetben pedig teljesen elvész. Az 1990-es évek óta egyre több és több írott dokumentum és információforrás csak

elektronikusan, gyakran csak az interneten jelenik meg. A jövő kutatói számára ezek alapvető történelmi források lehetnek, ha ... megőrződnek.

A Magyar Elektronikus Könyvtár létrejötte

A fenti előzmények, alapvetések után rátérnék konkrét kezdeményezésünk, a Magyar Elektronikus Könyvtár (rövidebben a MEK) bemutatására. Ha az indíttatás, a kiindulás magyarázatául a fentiek kellő alapot nyújtanak is, talán még egy ösztönző jelenséget érdemes megemlíteni. A 90-es évek elején a hazai közgyűjtemények egyre nagyobb mértékben kapcsolódtak a nemzetközi számítógépes hálózatokhoz, főként az *Informatikai Infrastruktúra Fejlesztési Program* (IIF) köszönhetően. Ez eleinte az ún. **X.25**-ös, később már az **internet** hálózatot jelentette. A hálózatokkal való korai megismerkedés tapasztalatai közé tartozott, hogy nagy mennyiségű, esetenként értékes kulturális tartalommal bíró szöveges dokumentumra, sőt néhány nagyobb szöveg-archívumra is rábukkantunk. Ezek nagy része azonban főként angol nyelvű volt, és főként az angolszász kultúrkör alapidokumentumai közé tartoztak, mint pl. az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozat vagy az amerikai irodalom közismert művei. Ez a jelenség adta a fentiekkel együtt talán a fő indíttatást ahhoz, hogy *a magyar nyelvű és a magyar vonatkozású oktatási, tudományos és kulturális jelentőséggel bíró elektronikus dokumentumokat is összegyűjtjük, rendezzük és nyilvánosan szolgáltassuk.*

MEK - Hungarian Electronic Library - Netscape

File Edit View Go Communicator Help

Back Forward Reload Home Search Netscape Print Security Shop

Bookmarks Location: http://www.mek.if.hu/ What's Related

Országos Széchényi Könyvtár
MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR
HUNGARIAN ELECTRONIC LIBRARY

Üdvözlöm!
 Welcome!

Információs pult
 Help desk

Ruhatár és raktár
 Cloakroom and tool-house

Ajánlott olvasnivaló [+]
 Recommended reading

Virtuális világkönyvtár
 World-wide virtual library

Eredeti MEK gopher
 Original MEK gopher

MEK kiállítások
 MEK exhibitions

Vendégkönyv
 Visitors' book

A MEK munkatársai
 Library staff

Kereshető katalógus [+]
 Searchable catalog

Friss MEK hírek
 MEK project news

Könyvtári falújság
 Library bulletin board

Gyarapodás [+]
 New acquisitions

Virtuális gyarapodás
 New virtual library links

Térhatású VRML MEK
 3D VRML MEK

MIT-HOL tájékoztató szolgálat
 MIT-HOL online reference service

Javaslatok és kérdések
 Suggestions and questions

MEK irattár
 MEK project archives

OLVASÓTEREM
 READING ROOM

TÖBB MINT 2500 KÖNYVEMBERŐM

Természettudományok
 Natural sciences, mathematics

Műszaki tudományok, agaztatok
 Technology, engineering, sciences

Társadalomtudományok
 Social sciences

Humán területek, kultúra
 Humanities, culture, arts

Kézikönyvek és egyéb
 Reference works and other

A MEK projekt támogatói
 Supporters of the MEK project

Országos Széchényi Könyvtár

e-mail: INFO@MEK.OSZK.HU

Ez a koncepció, rendszer, szolgáltatástípus kapta 1994-ben a *Magyar Elektronikus Könyvtár* nevet, amely az IIF technikai támogatásával, infrastruktúrájával valósult meg és gyarapodik a mai napig. 1999 őszén az addig könyvtárosok, egyetemi oktatók, kutatók által szervezett, inkább magánkezdeményezés helyet kapott az *Országos Széchényi Könyvtárban*, ahol azóta önálló osztályként működik. Ugyancsak 1999-ben megalakult a *MEK Egyesület* is számos könyvtár, néhány kiadó és több magánszemély összefogásával, és közhasznú egyesületként a MEK tartalmi gyarapításának kiterjesztését, segítségét célozta meg.

A MEK szolgáltatásai

Az elektronikus könyvtár jelenleg több mint 3800, önállóan feldolgozott, azaz metaadatokkal ellátott digitális dokumentummal rendelkezik, közel 2 Gigabyte nagyságban. Az állomány egy könyvtári katalógushoz hasonlóan kereshető a bibliográfiai adatok alapján (pl. szerző, cím, tárgyszó), továbbá témák szerint böngészhető, valamint teljes szöveggel is kereshető. A dokumentumok túlnyomórésze magyar nyelvű, de a könyvtár fejlesztői törekednek arra, hogy minél több nem magyar nyelvű, de magyar vonatkozású dokumentum is gazdagítsa a könyvtárat. A világnyelvek mellett – noha kis mennyiségben – néhány szlovén, román, finn nyelvű dokumentum is található az állományban.

A dokumentumok mellett különböző cím-gyűjtemények is helyet kaptak a MEK-ben, mint pl. más magyar nyelvű e-szöveggyűjtemények, elektronikus folyóiratok, hazai könyvtárak, levelező listák címei, adatai.

A különböző információforrások mellett az elektronikus könyvtár kezdeményezője volt, jelenleg pedig a technikai hátteret biztosítja egy országos on-line referenz szolgáltatásnak, a MIT-HOL-nak is (<http://mit-hol.oszk.hu>).

MIT-HOL (Magyar Internetes Tájékoztató - Hungarian Online Librarian) Netscape

Back Forward Reload Home Search Netscape Print Security Stop

Bookmarks Location <http://mit-hol.oszk.hu/> What's Related

MIT-HOL?

Magyar Internetes Tájékoztató - Hungarian Online Librarian

Keres valakit?
Információt van szüksége?
Kérdést szeretne?

Mi szívesen segítünk!

Ez itt a magyar könyvtárosok tájékoztató szolgálata. Kattintson a gombra és küldje el a kérdését az űrlap kitöltésével. Igyezzünk a legrövidebb időn belül válaszolni, segíteni.

További információk:

- [A szolgáltatás részletes ismertetése](#)
- [Ez a szöveg vasár \(plérek, ártalmi előzetes\)](#)
- [Korábbi kérdések és válaszok](#)
- [Böngészhető és kereshető archívum](#)
- [Gazdátlan válaszok](#)
- [Hibás e-mail cím miatt visszatérő levelek](#)
- [Segíts magadon...](#)
- [Ajánlott információforrások címlistája](#)
- [A valódi könyvtárosok](#)
- [Eik vannak a szolgáltatás mögött?](#)

N

Itt lehet kérdezni!
Click here to ask!

Utolsó módosítás:
Last updated:
2001.09.12

Webmaster:
MEK EKSZ - OSZK

Are you looking for something?
Do you need information?
Do you want to ask somebody?

We are ready to help!

This is an online reference service of Hungarian librarians. Click the button, fill in the form and send your question to us. We will try to answer as soon as possible.

More information:

- [Detailed description of this service](#)
- [First-time users should read it!](#)
- [Former questions and answers](#)
- [Searchable and browsable archive](#)
- [Homeless answers](#)
- [Bounced replies with wrong addresses](#)
- [Help yourself...](#)
- [Recommended sources, addresses](#)
- [The real librarians](#)
- [Who are the people behind this service?](#)

Document Date

Gyarapítás, gyűjtés

Az elektronikus könyvtár főbb gyarapítási forrásai a következők:

- **Weboldalak, honlapok.**

Az interneten nap mint nap számos értékes forrás kerül fel eldugott, kevésbé látogatott oldalakra. A legnagyobb internetes keresők is a világhálóknak csak egy részét tudják indexelni, és ez az arány inkább csökken, mint nő.

- **Könyvkiadók, kutatóintézetek, egyetemi tanszékek.**

Mind több intézmény teszi ingyenesen hozzáférhetővé nyomtatott kiadványainak elektronikus változatait. Sőt a nyomtatott kiadás egyre költségesebbé válása megakadályozza, hogy számos értékes művet papíron adjanak ki, a nyilvánosságra hozatalként szinte egyetlen lehetőség az internetes publikálás marad.

- **Szerzők.**

A szépirodalmi és tudományos publikációk szerzői mind nagyobb számban készítik műveiket számítógépes formában. A MEK számukra arra is reális lehetőséget nyújt, hogy közvetlenül eljuttathassák műveiket egy nagy formájú elektronikus könyvtárba.

- **Önkéntes rögzítők.**

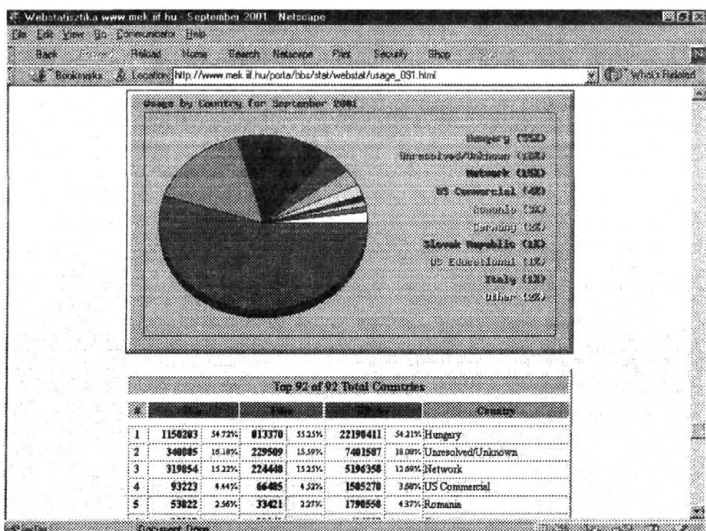
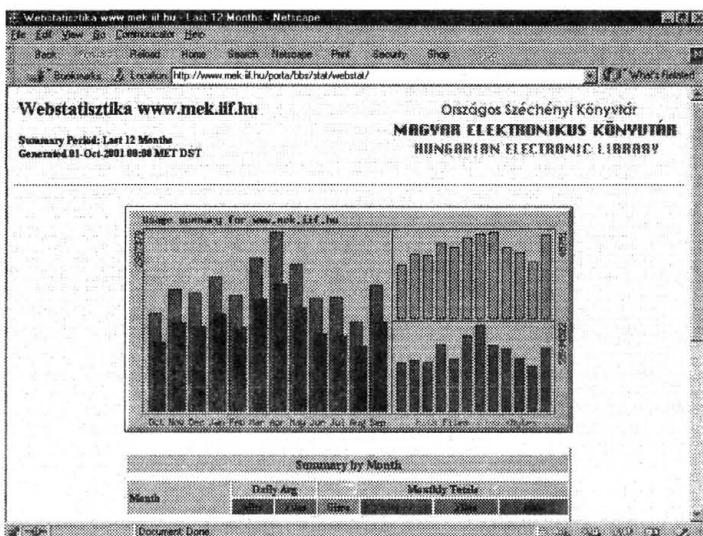
Az internet sok embert képes mozgósítani hasznos, értelmet adó tevékenységekre. A több mint 20 éves amerikai kezdeményezés, a Project Gutenberg nagyrészt önkéntes rögzítők segítségével biztosítja gyarapodását. Sokan digitalizálnak többnyire szépirodalmi műveket a MEK számára is, amelyek – amennyiben jogi akadályok nincsenek vagy elhárulnak – ellenőrzés után a könyvtár állományát gazdagítják.

- **CD-ROM-ok.**

A gyorsan változó, avuló számítástechnikai környezetben a CD-ROM-okra rögzített tartalmak felhasználása, megőrzése nem biztosítható. Ezért van jelentősége annak, hogy ezeket az anyagokat hosszabb távon felhasználható formában megőrizzük, és lehetőség szerint az interneten is elérhetővé tegyük. A MEK egyik forrását ezért a CD-ROM-on megjelent, a gyűjtőkörbe tartozó elektronikus dokumentumok átvétele képezi.

Felhasználás

A havi több mint 40 000 felhasználónak csak valamivel több mint fele érkezik megállapíthatóan magyar számítógépekről. A felhasználók egyharmada bizonyíthatóan, évek óta külföldi gépekről éri el a szolgáltatást. A külföldi felhasználók jelentős számára utalnak a Vendégekönyvbe érkező bejegyzések is, amelyek sokszor határon túl élő magyaroktól származnak. Az olvasók között az évtizedek óta külföldön élő kitelepültek mellett más országokban tanuló egyetemisták, ösztöndíjasok, sőt nem magyar anyanyelvű, a magyar kultúra iránt érdeklődő emberek is előfordulnak.

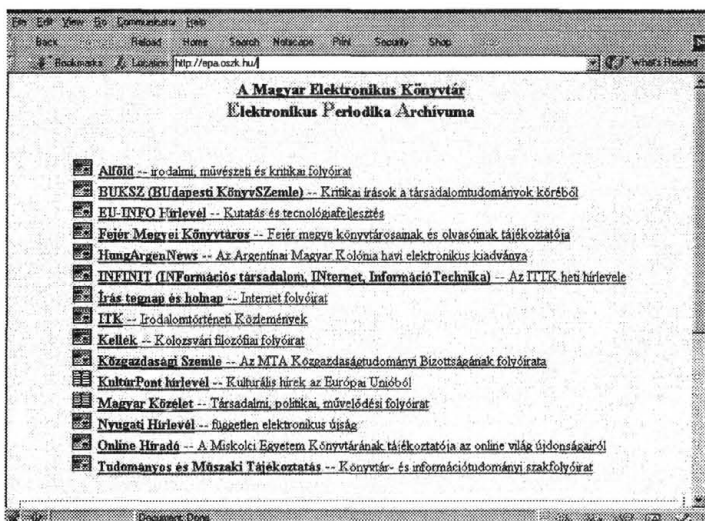

Elektronikus Periodikák Archívuma – EPA

A MEK egyik idei fejlesztése a monografikus dokumentumok mellett a magyar vagy magyar vonatkozású elektronikus folyóiratok archiválása. A MEK címgyűjteménye már több mint 1000 elektronikus, az interneten nyilvánosan elérhető magyar folyóiratról, újságról, egyéb sajtótermékről tud, amelyek között tudományos szaklapok, hírlevelek, nyomtatott változattal bíró és csak interneten megtalálható periodikák egyaránt vannak. Ezek a hálózaton szerkesztett, feldolgozatlanul találhatóak, egységes keresés és –eddig– biztos megőrzés nélkül. Az induló projekt külön hang-

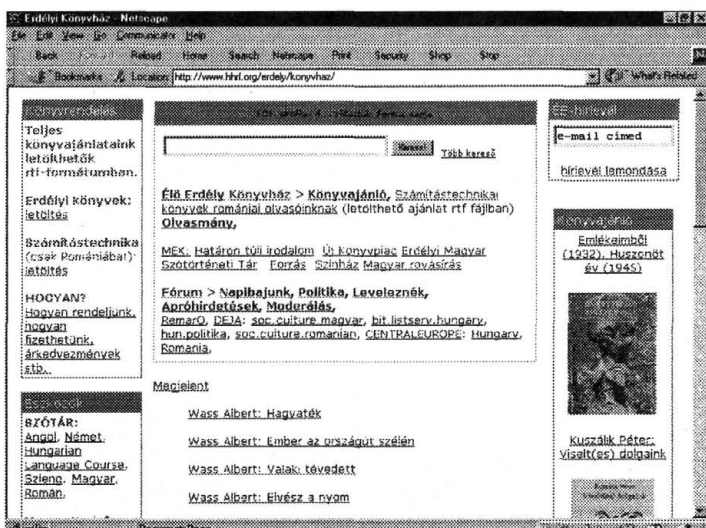

súlyt fektet a határon túli magyar folyóiratokra, amelyeket a külföldön élő magyarok készítenek, többnyire most már szinte csak az interneten.

Határon túli magyar e-könyvtárak

Idén tavasszal a MEK Egyesület együttműködési megállapodást kötött két vajdasági civil szervezettel azzal a célkitűzéssel, hogy együttműködjenek a határon túli magyar szép- és szakirodalom elektronikus formában való összegyűjtésében és szolgáltatásában. Az együttműködés kiterjesztése folyamatban van más határon túli szervezetek bevonásával Erdély, Szlovákia, Szlovénia, Kárpátalja vonatkozásában is.

A MEK fennállásának hét éve alatt több százezer on-line módon érkező olvasót szolgált ki, és számos elismerő levelet kapott mind Magyarországról, mind határainkon túlról. Ez és az ehhez hasonló szolgáltatások biztosítják, biztosíthatják kulturális örökségünk megőrzését és az internet által lehetővé tett globalitás keretében ezek hozzáférését a magyar nyelvű irodalom, a magyar kultúra és tudomány iránt érdeklődő emberek számára akár a legeludogottabb faluban vagy a legtávolabbi országban. Másrészt, bővítve a nem magyar nyelvű, de magyar vonatkozású dokumentumok körét, mind szélesebb körben népszerűsíthetnénk a kultúránkat a magyarul nem tudók között is.

MEK honlap:

<http://mek.iif.hu>

<http://mek.oszk.hu>

Nyelvtudomány polc

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/nyelvtud/index.html>

Moldován István, OSZK

moldovan@oszk.hu

(Elhangzott a „Kulturális innováció és információkeresés: A finnugor örökség digitalizálása és automatizált tartalmi feltárása” című konferencián, az Országos Széchényi Könyvtárban 2001. szeptember 14-én.)

A történeti stúdiumok „megújult” szerepe a könyvtárosképzésben

Írásom inkább problémafelvetés, ötlettár, „védőbeszéd”, mely rengeteg kérdőjellel terhes. Egy olyan könyvtárosképzés ideáját mutatja be, amely felvállalja a könyvtárosság erős európai tradícióit, s e tradíció nyomvonalán továbbhaladva elsődleges feladataként a *kultúra- és értékközvetítést* jelöli meg, szemben a különböző kommunikációs stratégiák oktatását a képzés középpontjába helyező amerikai modellel. Előbbi feltételez egy jól megalapozott történeti műveltséget is.

Elegendő-e a könyvtárosnak különböző kommunikációs stratégiák és technikák készségek elsajátítása ahhoz, hogy kultúráközvetítő funkcióját továbbra is ellássa? *A Hogyan és mivel közvetítünk* kérdést meg kell előznie a *Mit közvetítünk* kérdésnek.

Lehet-e az olvasók és a kutatók partnere a könyvtáros történeti műveltség nélkül? Sőt tovább megyek: kutatókönyvtáros lehet-e?

Történetfilozófiai megközelítés

Ahhoz, hogy a konkrét, a képzésben megjelenő történeti stúdiumok szerepét árnyaltan és felelősen felmérjük, meg kell vizsgálni, hogyan is állunk ma a könyvnyomtatás kultúrájától örökölt történeti tudattal az információ korának hajnalán.

A mai történetfilozófia e tárgykorrel foglalkozó kutatóinak központi kérdése az, hogy az új információs technológiák milyen mértékben módosítják „múlttudatunkat”. (A Magyar Filozófiai Társaság '90-es évek elején rendezett konferenciája *Informatika történetfilozófiai szempontból* címmel árnyalt megközelítési skálán járta körül e témát.¹)

Kb. egy évtizede az európai és a magyar történetfilozófiai diskurzusok egy jelentős része arról szólt, hogy vajon az információ korának világa nem veszíti-e el minden rejtélyét. Dieter Mersch szerint a veszteség ott válik radikálissá, ahol még az elveszítettek emlékezetete is elvesz, s az egykori érték jelentése sem érhető.²

„Új intellektuális társadalmi szerződés”

Tehát újra meg kell határozni azt a műveltséganyagot, amelyre az új évezred „tudásgazdálkodóinak” szüksége lesz ahhoz, hogy ne váljanak „rövidlátó”, történetitudat-hiányos aktuálbutikosokká, bűvészinasokká. Friss metaforákkal kell újrafogalmaznunk kulturális hagyományaink mibenlétét.³

Ulrich Raulff, a Frankfurter Allgemeine Zeitung kulturális rovatvezetője egy „új intellektuális társadalmi szerződés” megalkotását sürgeti.⁴

Nyíri J. Kristóf filozófus szerint „A feladatot csak olyan réteg láthatja el, mely információtechnikai s ugyanakkor történeti–klasszikus műveltséggel is bír: új műveltségi elit, mely a könyvek világában való otthonos tájékozódását(...) a komputerkorszakban is megőrzi.”⁵

Fentiek alapján tehát nem lehet vita tárgya, hogy az információtechnika kezelésének össze kell kapcsolódnia „a kulturális örökség értő átvételével”.⁶

Történeti tantárgyblokkok

Fő kérdésünk: hogyan jelenjen meg a fent felvázolt tartalom a képzés történeti és egyéb stúdiumain belül? A hagyományos „írás–könyv–könyvtár–sajtótörténet–médiatörténet” tantárgyblokk – tapasztalataim szerint – már az alapképzésben is kiegészítésre szorul egy távlatosabb történeti szemlélet kialakítását támogató tantárgyblokkal:

Művelődéstörténet–olvasástörténet. A könyv és az olvasás történetének oktatása közben fel kell fedeztetni a hallgatókkal az elfelejtett gesztusokat, az eltűnt szokásokat. Ne csak az egykori gyakorlat távoli idegenségét tárják fel, mint egy panoptikumot, hanem „azoknak a szövegeknek az eredeti, sajátos státusát is, amelyeket egy bizonyosfajta olvasásra szántak, s ez az olvasás nem egyezik meg a mai olvasókéval.”

Az eddigi kvantitatív jellegű – pozitivista, adatgyűjtő szemléletű – könyvtörténetek által képviselt gyakorlattal szemben, amely többnyire csak a megjelent könyvek példányszámával foglalkozott – mintha egy könyv léte már önmagában feltételezné annak olvasását is – az oktatás során is hangsúlyoznunk kell, hogy „nincsen szöveg ama hordozó nélkül, amely olvasásra alkalmassá teszi, sem pedig ama körülmények nélkül, amelyek közepette olvassák azt”.⁷

Tudománytörténet – technikatörténet. E tantárgycsoport hozzájárulna, hogy az írásos kultúra fejlődése elhelyezhető legyen a tudományok fejlődési tendenciái között.

Filozófia – eszmetörténet. A hagyományos filozófiatörténet mellett a könyvtár szakosok ismerjék meg a szakmájukat érintő, az írásos formák, hordozók és a gondolkodási struktúrák összefüggéseire vonatkozó megközelítéseket, különös tekintettel az új információs technológiák történeti tudatunkra, ill. fogalmi gondolkodásunkra gyakorolt hatásának történetfilozófiai megközelítésére.⁸

Emellett fontos a meghatározó európai szellemi áramlatok megismerése is, pl. a reformáció vagy ellenreformáció szellemi mozgalmainak, gondolatrendszerének ismerete nélkül nehezen érthetők e korszakok nyomdászatának fejleményei.⁹

Saját tanítási gyakorlatom során sokat kísérleteztem, vajon hogyan lehetne motiválttá, érdeklődőbbé tenni a hallgatókat a történeti tárgyak iránt? Hogyan poroljuk le a régi könyvespolcokat mai diákjaink számára? A könyv- és könyvtártörténet minden korszakának tanításánál rá kell világítani arra a körülményre, hogy az írásos kultúra változásai hogyan alakítják át az érzékelést, a fogalmi gondolkodást, az ismeretek befogadásának módszereit, mélységeit.

A fenti tárgyak korszerűbb szemléletű oktatásához immár kiváló alapirodalom is rendelkezésre áll, a Balassi kiadó által megjelentetett *Az olvasás kultúrtörténete*

a nyugati világban c. könyv, melynek megközelítési szempontjai kiválóan szolgálják a fent említett célokat.

A könyv bevezetője szerint a kötetben szereplő történészek arra vállalkoztak, hogy rekonstruálják azon olvasásmódokat, amelyek a nyugati társadalmakat az antikvitás óta jellemezték.

„Az olvasás és az olvasók nagy távlatban szemlélt története tehát egyszersmind a szövegek használati módjainak, megértésének és befogadásának története is kell legyen.”¹⁰ (Így válik hangsúlyossá pl., hogy csak a könyvnyomtatás korszaka tudta megteremteni „megbízható–azonos textusaival” az egységes tudomány, a kritikai tudás és a modern történeti tudat keretét.)¹¹

„Egy ilyenfajta történetírásnak úgy kell kezelnie a szöveg világát, mint tárgyak, formák, rítusok világát.” – zárja bevezető gondolatait a szerzőpáros.¹²

E szövegek megőrzése és feltárása – tehát a könyvtár alapvető feladatai – ugyanilyen formákból és rítusokból állnak, melyek időben változnak. A történeti stúdiók oktatása a könyvtárosképzésben épp e rítusok és formák időbeli alakulását kellene, hogy tudatosítsa a könyvtárosjelöltekben, valamint azt, hogy a könyvtáros nem pusztán információkat, hanem értékeket is őriz és közvetít. Csak e pontos, az eddigieknél markánsabb önmeghatározás után fogja tudni e szakma legitimálni és elismertetni magát a tudományos világban. Már a képzés során hangsúlyozni kell, hogy a könyvtár elsősorban történeti, esztétikai és tudományos értékeket közvetít, mégpedig a minél teljesebb és megbízhatóbb feltárás által. Ehhez képest csak a **nemzeti tudományok** területén nagy hiányok tapasztalhatók a bibliográfiai lefedettség tekintetében. Erre is fel kell vértézni a következő könyvtárosnemzedéket.

A főiskolai képzés során azt is figyelembe kell venni, hogy ide elsősorban nem az a hallgatói réteg jelentkezik, melyet elméleti stúdiókkal agyon lehet terhelni. Itt a történeti alapok sok esetben nagyon hiányosak, ezért sokkal több szemléltetésre van szükség a történeti tárgyak „érdekessé” tétele érdekében. (Esetenként a tárgyhoz kapcsolódó olvasmányosabb feldolgozásokat is érdemes ajánlani: pl. a kolostori könyvkultúra szerzetesi csendjét U. Eco művei sikeresen feloldhatják.)

A könyvtörténet friss szemléletű tanításához jó szolgálatot tesznek régi kódexeink (pl. a Képes Krónika) hypertextes multimédia CD-ROM-feldolgozásai is. (Egy projektor segítségével rugalmasan és látványosan megoldható pl. a kódex részeinek bemutatása egy nagyobb csoport számára is, hiszen az oktatás során nincsen rá mód, hogy leghíresebb kódexeink reprint kiadásait kézbeadjuk.)

Az utóbbi évtizedek technológiai és szemléletbeli változásai e tárgyaknál folyamatosan módosítják az ismeretanyagok arányait: valószínűleg nagyobb léptékekben kell tanítanunk a régi könyvnyomtatási stb. technikákra vonatkozó ismereteket: alapképzésben, főként a gyakorlatorientáltabb főiskolai képzésben már nem kell oly hosszasan elidőzni a régi nyomdai sajtó felépítésének részletező ismertetésénél, vagy annál, hogy melyik nyomdász melyik betűkészletének mely betűit melyik nyomdásznak adta kölcsön s visszakarta-e azt vagy sem. E rejtélyek bogoztatására lehetőséget adnak a speciálkollégiumok, a TDK-k és a PhD-képzés is.

Ugyanehhez a problémakörhöz sorolható az **egyszakosság–kétszakosság** kérdése a könyvtár szakosok esetében. Véleményem szerint a könyvtár szaknál, de bármilyen más szaknál is csak nyereségként fogható fel a másik szak megléte. Egy közvetítő szakmánál – s a könyvtárosság ilyen – többszörösen is fontos a másik szak, hiszen itt megint a *Mit közvetít a könyvtáros* kérdéshez jutottunk. Azt

tudja hatékonyan közvetíteni, amit alaposan ismer. Akinek van egy másik szakja, máris elsajátít egy történeti szemléletet. A „másik szak” adja a „közvetítendő” tudásanyag, műveltséganyag alapját. (Elmélyül egy tudományterület fogalmi rendszerében, az adott tudományág történetével is tisztában van.)

Az egy-egy félévig tanult közismereti tárgyak nem pótolják az egy másik szakon elsajátított, alaposabb ismereteket. Az új „kreditrendszer” szerint amúgy is nagyon kevés óra jut a közismereti, „általános értelmiségképző” tárgyakra. Például egy helyismereti gyűjteményben szinte nélkülözhetetlen a klasszikus történelem – vagy magyar – könyvtár, a zenei gyűjteményekben az ének-zene – könyvtár, az idegennyelvű gyűjteményekben az idegennyelv – könyvtár stb. szakpár. (Utóbbi példák már a kétszakossággal összefüggő, sikeresebb elhelyezkedési lehetőségek problémakörét is érintik.)

Az egyes tantárgyblokkok divatokhoz igazodó túlmisztifikálása is aránytévészteshez vezethet: ha szakunkon a **felhasználói informatika** és a véleményem szerint bár hangzatos, de kicsit túldimenzionált szerephez jutó különböző **kommunikációs stratégiák** oktatása nem párosul jól megalapozott **történeti műveltséggel**, akkor a könyvtárosság könnyen öncélú zsonglőrködéssé válhat, hiszen csak a múlt ismerete, a jelenségek közötti mélyebb összefüggések felismerése teszi lehetővé a jelenkori fejlemények távlatosabb elemzését, értelmezését. A múlt fényében vagy árnyékában jobban láthatóvá válnak a jövő útjai is.

Képzőhely és kutatóbázis

Ha a **képzőhelyeket** egyben **kutatóbázisként** fogjuk fel, még hangsúlyosabbá válik a történeti tárgyak szerepe, hiszen ismeretanyaguk nélkülözhetetlen pl.:

- a könyv-, könyvtár- és sajtótörténet eddig feldolgozatlan korszakainak áttekintéséhez, feltáráshoz. (Részben feldolgozatlan pl. a magyar könyvtártörténet 1945-től a rendszerváltásig tartó korszaka vagy a magyar sajtótörténet a múlt századfordulóig visszamenően, nem is szólva a korrigálásra szoruló áttekintésekről.);
- a hiányzó, félbeszakadt vagy korrigálandó történeti alaphibliográfiák elkészítéséhez.

A **képzőhelyek** e feldolgozatlan anyagok speciálkollégium, TDK- vagy PhD-képzés keretében történő feltárássának **műhelyévé** és e történeti anyagok vagy bibliográfiák új információhordozókon (pl. CD-ROM-on) való feldolgozásával „**multimédia**” és **bibliográfiái adatbázis-készítő műhelyekké** válhatnak.

Ideális állapot lenne, ha mindez ráadásul a különböző **képzőhelyek** összehangolt munkájával történhetne. (Pl. a régi **egyházi iskolai könyvtárak** anyagainak, vagy kisebb **középnemesi gyűjtemények** anyagainak feltárássával.)

Elgondolkodtató például – hogy csak saját dél- és nyugatdunántúli szűkebb hazámnál maradjak –, hogy máig feldolgozatlan pl. a több ezer kötetre becsült – a csurgói református gimnáziumba került – Sárközy István-gyűjtemény, sőt még egy olyan egyedülálló gyűjteményről sem készült komoly monográfia, mint a keszthei Festetics-gyűjtemény. Ez a munka mind-mind a következő generációra vár.

A fenti jelenségek hangsúlyozzák a **vidéki képzőhelyek** szerepét, felelősségét is. Természetesen az ilyen gyűjtemények igényes feldolgozásának újabb korlátját

jelenti – többek között – a paleográfiai ismeret vagy a latintudás kérdése. Utóbbi felveti a latin nyelv különböző képzési szinteken való oktatása mértékének problémáját. Ha legalább a dokumentumleírás szintjén, vagyis egy latin nyelvű mű katalóguscédulájának értelmezése szintjén sem tud a hallgató latinul, ez a tény megakadályozza, hogy a fenti gyűjteményekkel bármit is kezdjen.

Az új technológia és a régi könyves kultúra találkozása

A képzés során, bármilyen tárgyról legyen szó, hangsúlyoznunk kell: új eszközök és új lehetőségeket kaptunk több ezer éve fennálló, lényegében változatlan alapfeladatunk ellátásához. A könyvkultúra korszakának és a komputerkorszaknak ugyanazt a kultúrmissziót kell teljesítenie, legfeljebb a rögzíthetőség és módosíthatóság feltételei változtak meg. A ma zajló átalakulásokat nem érdemes oly rövidlátóan szemlélni, hogy a „könyvesek” oldalán volt, van és marad az érték, a komputer lehetőségei pedig csak pallérozatlanságot eredményeznek. Az új eszköz segítségével ma már lehetséges a **változtathatóság** ott, ahol korábban csak **rögzítettség** volt (pl. hagyományos könyv–digitális könyv, papíralapú bibliográfia–bibliográfiai adatbázis), ugyanakkor rögzíteni lehet, ami korábban múlandó volt (analóg hangfelvétel, színházi előadás stb.).

Az új formák térhódításával ugyanakkor még a fiatalabb generáció is egyre jobban kezdi értékelni az állandóságot, kiszámíthatóságot, a **bibliocentrikusság**-hoz kapcsolható pszichikai tulajdonságokat: a figyelem teljességét; az elme szemlélődő jelenlétét; az evilági nyomástól való távolságot, amely szétszórja és fragmentálja az emberi tapasztalatot; s általában a hagyományos írásbeli elmét, mint a könyv eredményét.¹³

A képzés során rá kell mutatni, hogy *az új formák megfiatalítják a régieket*, meghosszabbítják közösségi létük hasznos időszakát, nem pedig véget vetnek neki.¹⁴ (pl. a régi könyvek, sajtótermékek és levéltári anyagok esetében a digitalizálás a hosszútávú hozzáférhetőség egyetlen biztosítéka lehet.) De ugyanakkor azt is jelezni kell, hogy a különböző dokumentumformák más-más közösségi teret teremtenek. Az új technológiák feloldhatnak például a könyvhöz kötődő rossz beidegződéseket is, pl. a jó értelemben vett bibliofília kóros vadhajtásait, melyek inkább bizonyos könyvek elrejtéséhez, nem pedig azok tartalmának közvetítéséhez kötődtek.

Summa summarum: a könyv-, könyvtár- és sajtótörténeti kutatás – Torzsay Tamás tanár úr szóhasználatával élve – továbbra sem kizárólag „bogaras öregurak foglalatossága”, hanem a magamfajta fiatalabb generáció is szívesen foglalkozik vele, ha már a könyvtáros-alapképzésben, a kapcsolódó stúdiumok során kellően motiválttá válik.

Magam is azt a történeti érdeklődésű fiatalabb generációt szeretném reprezentálni, mely történeti érdeklődését igyekszik összekapcsolni és megtámogatni az új technológiák ismeretével, amilyen pl. digitalizálás, régi könyvek számítógépes feldolgozása stb.

A mai képzőhelyek számára nagy felelősség és kihívás kinevelni azt az új informatikus-könyvtáros-bibliográfus generációt, amely megfelelő **szelektálóké-**

pességgel és módszertani felkészültséggel készíti majd el a hiányzó bibliográfiai adatbázisokat s hozzá a hatékony–rugalmas keresőrendszereket, amelyek kivívják – nem utolsósorban – a kutatók elismerését is.

N. Mandl Erika

(A tanulmány előadásváltozata elhangzott az MKE 33. Vándorgyűlésén.)

JEGYZETEK

- 1 *Informatika történetfilozófiai szempontból*, szerk. Nyíri J. Kristóf Bp.: Magyar Filozófiai Társaság, 1990.
- 2 Dieter Mersch: *Digitalitás és nem diszkurzív gondolkodás*. In: *Informatika történetfilozófiai szempontból...* 118–138. p.
- 3 Michael Heim: *Az elme klasszikus modellje és a könyv*. In: *Szóbeliség és írásbeliség*. Szerk. Nyíri J. Kristóf Bp.: Áron kiadó, 1999. 233. p.
- 4 Ulrich Raulff: *Közművelődési könyvtárak egy új Európáért* (konferenciaanyag – Francia Intézet 1997. szeptember). In: *3K* 1997. 12. sz. 5. p.
- 5 Nyíri J. Kristóf: *Történeti tudat az információ korában*. In: *Informatika történetfilozófiai szempontból* 103. p.
- 6 Uo.
- 7 *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*. Szerk. Guglielmo Cavallo–Roger Chartier. Bp.: Balassi, 2000. 11. p.
- 8 A magyar filozófusok közül jelenleg Nyíri J. Kristóf e terület legmélyebb ismerője, a tárgykör tanításához ajánlott a *Szóbeliség és írásbeliség* c. általa szerkesztett tanulmánygyűjtemény.
- 9 Vö. JATE – Régi könyves szak tanterve
- 10 *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*. 11. p.
- 11 Nyíri J. Kristóf *i.m.* 91. p.
- 12 *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban...* 11. p.
- 13 Vö. Michael Heim: *i. m.* 242–243. p.
- 14 Vö. J. S. Brown–Paul Duguid: *A dokumentumok társas élete* In: *Replika* 1997. március 177–194. p.

„A könyvtár a találkozások háza!”

Német nemzetiségi könyvtárosok továbbképzése,
Szekszárd, 2001. szeptember 27.

A címben szereplő, rokonszenves mondat Klaus Manfred Reiff távozó követségi tanácsos búcsúbeszédén hangzott el néhány évvel ezelőtt, itt Szekszárdon. Hogy a „találkozás” nemcsak hasonló foglalkozású személyek összejövetelét jelenti, hanem „távolabbi érdekek és vélemények szervezett ütköztetését is” – ezt a szekszárdiak nagyon jól tudják, hiszen évek óta megrendezik nemzetiségi könyvtáraik esedékes továbbképzését. Ez az esemény aligha sorolható a hagyományos rendezvényműfajok közé: politikai vitaműsornak ugyanúgy nevezhetnénk, mint baráti ke-rekasztal-beszélgetésnek, szakmai ötletbörzének vagy kisebbségi problémalettárnak. A kulturált légkörű, ám időnként felizzó szellemi pengeváltás, a szakmai fel-adatrészletezés, a lelkes-józan tervépítés azonban azt bizonyítja, a könyvtár egyszerre lehet tárgya és helyszíne a különböző vélemények és álláspontok találkozásának.

Báthory Jánosnak, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnökének jelenléte arra utalt, hogy a rendezvény szervezői (Elekes Eduárdné és „csapata”, az Illyés Gyula Megyei Könyvtár munkatársai) a lehető legszélesebb összefüggésrendszerben kívánták a nemzetiségi könyvtárügyet bemutatni. Az NEKH elnöke emlékeztetett az annak idején (1993-ban) közösen kimunkált és nagy többséggel elfogadott, majd hamarosan bírálni kezdett magyarországi kisebbségi törvénynek arra a sajátosságára, hogy a hazai nemzetiségi jogi keretek szélesebbek, mint a valóban működő jogi rendszer. A törvény adta lehetőségeket a nemzetiségek sem országos, sem helyi szinten nem használják ki eléggé, az egyéni kezdeményezés helyett (még mindig) gyakran központi utasítást (javaslatot, támogatást) várnak. Figyelmeztetett továbbá az elnök a törvény értelmezésére is, miszerint az asszimilációt megállítani vagy visszafordítani az államnak nincs joga, ehelyett olyan jogi kereteket kell teremtenie, amelyben a nemzetiség (vagy a nemzetiségi „elit”) képes az asszimilációt befolyásolni. Arra is felhívta a figyelmet, hogy nem célszerű külön nemzetiségi intézményrendszert működtetni (amire egyes nemzetiségek több ízben és több területen is tettek-tesznek kísérletet), hanem olyan általános intézményrendszert, amelyen belül érvényesül a nemzetiségi szempont is.

Heinek Ottó, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnöke legalább annyi ponton talált kiegészítendő- vagy ellentmondandóval, mint amennyiben egyetértett az előtte szólóval. A németiség kulturális autonómiája lendületesen fejlődik – hangoztatta –, a kisebbségi törvény azonban időnként és helyenként a fejlődés gátjának mutatkozik. Az anyanyelv a németek számára a német irodalmi nyelvet és a Dunántúlon használt, évszázadok alatt kialakult sváb dialektust egyaránt jelenti, még ha mutatkozik is bizonyos különbség az egyes használói rétegek között. Bizakodóan szövegezte Heinek Ottó a folyamatos anyaországi anyagi, tárgyi és

szellemi támogatásról, amely számos kiadvány megjelenéséhez járult hozzá már eddig is, több kulturális együttes működését segítette elő, a nemzetközi kapcsolatteremtés egyre újabb formáit teremti meg (nemcsak a hagyományos testvérvárosi együttműködést).

A Tolna megyei német nemzetiség az elmúlt évszázadok során számos településen alkotott „többséget”, az etnikai összetételt azonban az elmúlt évszázad eseményei gyakran erőszakkal át- meg átszabták. A helyi többségi és kisebbségi önkormányzatok együttműködése néhol egybeesik, néhol feszültség érezhető működésük között. A megye kisebbségi vezetői (közül egyesek) bizalmatlanul tekintenek arra a készülő törvénytervezetre, amely az idegen nyelvű feliratokat, reklámokat és plakátokat magyar fordítással, illetve szövegváltozattal is ellátná.

Schuth János, a Neue Zeitung főszerkesztője a könyvtár és a média kapcsolatát elemezte. E két terület kapcsolatára ritkán fordít figyelmet mind a nemzetiségi tájékoztatás, mind a művelődéspolitikai.

A magyarországi nemzetiségek könyvkiadása 1990 után (de különösen 1993 után) lendületet vett mind a tizenhárom kisebbségnél. Közel tíz év után már kirajzolódnak a fejlődés általános tendenciái és az egyes nemzetiségek speciális, a hagyományokra épülő sajátosságai. A nagy lélekszámú nemzetiségek (németek, románok, szlovákok, horvátok) többnyire zökkenőmentesen léptek új szellemi, kulturális pályára, a kisebb lélekszámúak néha nehezen képesek önazonosságukat többoldalú alkotói-kiadói tevékenységben megmutatni. A német könyvkiadás az anyanyelvű érdeklődés mellett a magyar olvasóközönséggel is számol, ezért könyveinek viszonylag nagy százaléka magyar nyelven jelenik meg (kb. 40% a magyar és kb. 60% a német nyelvű művek aránya). A német könyveknek mintegy a fele Budapesten jelenik meg, a vidéki települések közül Szekszárd, Pécs, illetve Sopron, Salgótarján számít német nemzetiségi „fellegrárnak”.

Folyamatos igény mutatkozik a helytörténeti kiadványokra: az elmúlt évtizedben a német nemzetiségi kiadványok közel egyharmada a németek által is lakott települések és lakosaik történetével foglalkozik, beleértve a vallás- és egyháztörténetet, az iskola- és intézménytörténetet. Nincs az országnak olyan, németek lakta területe, ahol több helytörténeti kötet ne jelent volna meg, ez a folyamat egy évtizede változatlan lendülettel tart.

Változatlanul nem ért véget a németek munkatáborba hurcolásával, illetve kitelepítésével foglalkozó kiadványok megjelentetése, némelykor a személyes visszaemlékezés hitelességével, némelykor az történelmi igazságtétel összefoglaló szándékával. A korábban összegyűjtött és megjelentetett néprajzi gyűjtemények (népmese-, népdal- és népzeneekincs) egyre újabb és mind teljesebb kiadásokat érnek meg, az új nemzedékek változatlan érdeklődéssel keresik és őrzik meg országuk, lakóközrük és nemzetiségük nyelvi és mentalitástörténeti hagyományait.

Figyelemreméltó az a kapcsolat, amelyet a magyarországi német szellemi műhelyek a külföldi kiadókkal, kutatóintézetekkel és egyetemekkel alakítottak ki, ez az együttműködés számos új (egy- illetve kétnyelvű) monográfia, tanulmánykötet vagy konferencia anyag megjelentetését segíti elő.

A szépirodalom egyidejűleg vállalja fel a szubjektív vallomást, a szórakoztatás igényének a kielégítését és az emlékkörzést. A magyarországi német-sváb azonosság számos olyan nyelvi, lírai, de társadalmi emléket, történelmi és erkölcsi tapasztalatot őrzött meg és ad közre folyamatosan, amely feltétlenül érdeklődésre tarthat

számot a hazai és az anyaországi németek körében, a magyar irodalom olvasói között, sőt a Kárpát-medence, de akár egész Közép- és Kelet-Európa felelősen gondolkodó írástudóinak olvasmányai közt is.

Juhász Jenő, az Országos Idegennyelvű Könyvtár főigazgatója évtizedek bibliográfiai és tájékoztató munkáját ismertette. Az OIK (illetve jogelődje, az Állami Gorkij Könyvtár) korábban külön kötetben mutatta be a hazai nemzetiségek társadalmi-szellemi életét, majd az 1990-es évek elejétől kezdve egységes szempontok (feldolgozó- és keresőrendszer) szerint tájékoztat a nemzetiségi sajtóról, illetve a hazai és a külföldi sajtó nemzetiségi vonatkozású írásairól. Az OIK ugyanakkor a külföldi irodalom mellett a hazai nemzetiségi irodalomnak, sőt a nemzetiségekhez kapcsolható tudományágaknak is gyűjtőhelye kíván lenni (nemzetiségi statisztika, néprajz, nyelvészet).

Elekes Eduárdné, az Illyés Gyula Megyei Könyvtár igazgatója azt a sajátos fejlesztő és koordináló munkát ismertette, amit a kisebbségi könyvtárak ellátórendszerének megteremtése és működtetése jelent. A megyei könyvtári és báziskönyvtári hálózat megteremtése és folyamatos fejlesztése jelenti kétségkívül az alapot a nemzetiségi könyvtárak megteremtéséhez, de korszerű és igazi választékot általában csak az élő kapcsolat jelenthet az anyaország irodalmával, könyvkiadásával. Ennek a kapcsolatnak az erősítését szolgálja a Goethe Intézet évtizedes, folyamatos részvétele a könyvtárak gyarapításában, alkotók és együttesek vendégül látásában, a kapcsolatteremtés megkönnyítésében.

A nemzetiségek szellemi-kulturális tevékenységének sajátos területe az olvasótáborok létesítése, működtetése és ellátása vonzó programokkal. Németh Judit, az IGYMK munkatársa több évtizedes munka összefoglalását adta, amely elsősorban a Tolna megyei Váralján immár legendás történelmet megélt olvasótáborok életéről szól, de betekintést adott több dunántúli nemzetiségi ifjúsági tábor szervezésének tanulságaiba és eredményeibe is. A táborok programjai nemcsak vonzó elfoglaltságot jelentenek a fiatalok számára, hanem egyúttal a nemzetiségi önazonosságnak is tudatos és többrétegű műhelyeivé teszik azokat.

A nemzetiségi könyvtárügy – ezúttal is tapasztalhatták a továbbképzés résztvevői – számtalan szállal kapcsolódik a magyarországi magyar és német nemzetiségi politikai és kulturális közélethez, de még a többi nemzetiség közérzetéhez, tapasztalataihoz és eredményeihez is. A jogi keretek megteremtése ugyanúgy részét képezi az eredményes nemzetiségi lét megteremtésének, mint a helyi kezdeményezés, mint a tartalmas kapcsolatkeresés az anyaországgal, mint a nyelv (sőt nyelvek) megóvása, átadása a mindenkorra következő nemzedéknek. Legfőképpen azonban az alkotók öntudatáról, felelősségéről szól ez a konferencia (is), akiknek a saját nemzetiségük nevében és logikája szerint kell tolmácsolniuk érzéseket, feladatokat és eredményeket, és ezt más nemzetiséghez tartozó alkotó nem végezhet el helyettük.

Szükség van tehát továbbra is minél szélesebb, minél gyakoribb és minél tartalmasabb találkozásokra, minél élénkebb eszmecserékre és gondolatébresztő vitákra. De ugyanolyan szükség van művekre, amelyeket nemzetiségiek és magyarok egyaránt a maguk értékeinek érezhetnek, és amelyekre büszkék lehetnek. Leginkább azonban könyvtárakra van szükség, ahol mód és lehetőség van a beszélgető feleket egy asztalhoz ültetni, két beszélgetés között pedig a könyveket kézbe venni.

Lukáts János

Engel Pál (1938–2001)

Közel 15 évvel ezelőtt beszélgettünk arról, hogy a fiatal történész, illetve filológus generációnak nagy lehetőség, de nagyon nagy teherterhelés az, hogy fiatalon (35–45 évesen) magasabb hivatali beosztásba kerülhet, illetve ilyen hivatalt kell vállalniuk sokaknak. Az Amerikából átvett divatos értékelésmódnak – tanulmányok, monográfiák száma – kell kényszerűen is megfelelniük, és nem áldozhatnak kezdő kutatóként néhány évtizedet a forrásfeltárásnak, illetve azok tanulmányozásának. Pedig, értettünk egyet, a bölcsésszé (és politikussá) válás 50 éves kor fölött kezdődik. E szakmák alapja ugyanis az olvasottság, a tények nagyszámú ismerete és a történelemnek (= mások tapasztalatának – Justus Lipsius) a megismerése. Engel Pál igazi bölcsésszé vált, de sajnos nagyon rövid ideig tudott azokon a rendszerező adattárakon, monográfiákon dolgozni, amelyeket még várhattunk volna tőle, ha a korai halál életének ezt a nagyon aktív szakaszát nem szakítja félbe.

Nem tudunk említeni olyan magyar középkor-történeti nagyobb vállalkozást, amelynek ne lett volna munkatársa. Szakértője az Árpád-kori Magyarország történeti földrajz kézikönyvének, segítője az Anjou-kori okmánytárnak, aktív munkatársa a Zsigmond-kori okmánytárnak, szerkesztője volt a Szegeden megjelent Korai magyar történeti lexikonnak. Kutatásait sohasem elszigetelt magyar ügynek tartotta. Széles látókörének szép bizonyítéka, hogy az Egyetemes történeti kronológia ókori és középkori részéért ő volt felelős, és az is, hogy pályája kezdetén a Bizánci Birodalom történetével foglalkozott. Amikor Magyarországnak az európai népek közösségéhez való tartozását kellett bemutatni a Nyugat-Európa felé forduló magyar közfigyelemnek, akkor is ő írta a vonatkozó kézikönyv (Magyarok Európában) első kötetét.

Személyes érdeklődése elsősorban a politikatörténet, illetve a társadalomtörténet területére irányította figyelmét. Nagyobb könyvei az Anjou-, illetve a Zsigmond-korról jelentek meg e tárgyban. A Magyarország világi archontológiája 1301–1457 című kétkötetes munkája, illetve ennek CD-ROM-kiadása soha meg nem kerülhető kézikönyve marad a magyar történetírásnak. Tanulmányai a Hont megyei nemesi társadalomról, a lovagi kultúráról, illetve a lovagi társadalomról, Zsigmond király udvaráról vagy éppen Ozorai Pipórol (csak a könyv formában megjelent nagyobb témákat említem) arról tanúskodnak, hogy a legapróbb adatok értő számbavétele, az európai látókörrrel és veretes módszertani ismeretekkel megírt helytörténeti kutató és feldolgozó munka természetes egyensúlyban és értékrendben állt látókörében. A kamara-haszna összeírásoknak, a török kori településföldrajz forrásainak, a sírköveknek, az okleveles vagy elbeszélő forrásoknak alapos ismerete tette lehetővé számára, hogy a magyar arisztokrácia történetéről, a társadalmi mobilitásról monográfiákat írhasson.

Ahogy a magyar szakmai közönségnek és a leendő kutatóknak az európai történelemről írt, a magyar történelem világnyelveken való bemutatását sem hanya-

golta el. A Kárpát-medence története iránt részleteiben is érdeklődő német szakmai körök számára módszertanilag is tanulságos tanulmányai közül kiemelkedik az, amelyet a Zsigmond-kori nemesi társadalomról írt (Der Adel Nordungarns zur Zeit König Sigismunds). Angolul jelent meg viszont az átfogóbb jellegű magyar középkortörténete (magyarul: Szent István birodalma: a középkori Magyarország története).

Engel Pál munkahelyei nagy változatosságot mutatnak. Volt könyvtáros, könyvtári vezető, természetes munkahelye volt a levéltár, tudományos kutatóként dolgozott (felelős vezető a MTA Történettudományi Intézetében). Nagyon fontos azonban, hogy mindezen munkák közben nem veszítette el kapcsolatát a következő generáció tagjaival, vagyis a felsőoktatás aktív részese tudott lenni. Az Eötvös Kollégiumon kívül tanított a szegedi és a miskolci egyetemeken is, és ennek megfelelően számos olyan korszakmonográfiát is írt, amelyet tankönyvként használnak ma is valamennyi magyar középkori történetet oktató helyen. Ezek a könyvek a rendszerváltást követő években jelentek meg, így egy frissebb szemléletű tankönyvcsalád megteremtésében is kivette részét. Külön figyelmet fordított arra, hogy a szakmai közönségen és a felsőoktatás résztvevőin túl a szélesebb olvasói rétegnek is írjon. Jól olvasható tanulmányai stílusukban is könnyen érthetőek, de szívesen vállalt előadásokat olyan közönségnek is, amely a magyar középkor története iránt csak magyarként érdeklődik.

Engel Pál az MTA rendes tagja lett halála előtt három hónappal, székfoglalóját azonban már nem olvashatjuk.

* * *

„Én legszívesebben ott maradtam volna az egyetemen oktatónak” – vallotta egy, a Beszélőnek adott interjújában Engel Pál, amikor arról esett szó, hogyan alakult pályája az egyetem elvégzése után. Természetesen ez lett volna a természetes és a méltó folytatás, és ez illett volna bele abba a képbe is, amit – Monok Istvánnal beszélgetve – a két tudós a tudományos pályáról megállapított. No de, természetesen – a korhoz mért természetességről van szó – Engel Pál nem maradhatott benn az egyetemen, nem kezdhetne és folytathatta tudományos pályáját, karrierjét úgy, ahogy kellett és lehetett volna. Annak idején, amikor történelem–könyvtár szakos egyetemistaként azzal a kérdéssel fordult a könyvtár tanszék vezetőjéhez, Kovács Mátéhoz, hogy bocsássa el a szakról, hadd legyen egyszakos történész, vethesse be minden erejét az őt igazán érdeklő stúdiumokba, Kovács Máté – Engel által is elismerten – igen bölcsen azt javallta, maradjon csak könyvtár szakos *is*. Ki tudja, mit hoz a sors, legyen kenyér a kezében. Nos, szüksége is lett erre a diplomára Engel Pálnak. Az egyetemen nem maradhatott, történészként nem helyezkedhetett el, elment könyvtárosnak. Dolgozott – majd egy évtizeden át – az Egyetemi Könyvtárban, majd 1968-tól a Posta Központi Könyvtárának volt a vezetője, utána pedig még pár hónapra az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa lett, mígnem 1982-ben a Történettudományi Intézetbe kerülhetett. Innentől pályája nyílegyenesen emelkedett a kandidátúrán, nagydoktorin, akadémiai levelező tagságon át a rendes tagságig, a hazai hírnévtől a világhírig. (Közben azért volt még egy röpke könyvtárosi „vendégjátéka”. Rózsa György nyugalomba vonulása után elvállalta az Akadémiai Könyvtár főigazgatói posztját, hogy azután hamarosan lemondjon.)

Amit eddig elmondtunk, jellemző lehet a korra (noha tudjuk, soha annyi kiemelkedő szellem, nagy tudós nem dolgozott hazai könyvtárakban, mint 1945 és 1956 után), de kevésbé lehet hízelgő ránk, könyvtárosokra nézve. Miként a megbántott hölgyek, mi is mondhatnánk: szóval csak *erre* kellettünk. Már egyetemistaként is csak a (baráti–apai) kényszer, kenyérmegoldások tarthatták meg közöttünk, később is csak addig tartott ki, amíg nem szabadulhatott tőlünk, a könyvtártól, a könyvtári szakmától. Persze legyünk őszinték: ha valakit a Jóisten történésznek, nagy történésznek teremtett, árulást követne el nemcsak saját tehetsége, de a világrend ellen is, ha könyvtáros maradna – mindenáron. Ám minket most más tanulságok levonására készítet ez a pálya. És nem elsősorban arra gondolunk, hogy Engel Pál – maga mondta – soha olyan jól nem tudott dolgozni témáin (természetesen történelmi témáin, először a bizantinológián, később a magyar középkor történetén), mint a Posta könyvtárban, és hogy ez igaz, tanúsítják azok a munkái, amelyeket ekkor, innen írt vagy alapozott meg évtizedekkel későbbi könyvei, monográfiai számára. Mi sokkal inkább arra gondolunk, hogy Engel Pál jó könyvtáros volt. Igaz, ezt ő, a maga ironikus–önironikus módján mindenkor tagadta, elviccelte. Ám az egyetemi könyvtárban a legjobb tájékoztatók közé tartozott, ezt számos volt kollégájától tudom, a Posta könyvtára pedig akkortájt volt a csúcson, amikor Engel Pál vezette. És arra is emlékszem, hogy Engel Pál rendszeresen referált az akkor még Kövendi Dénes szerkesztette, a KMK kiadásában megjelent referálólapnak. (Csak pletykaként, hisz Dénessel egy szobában ültem akkoriban: egyetlen ember volt az igen népes szerzőgárdával dolgozó referálólapnál, akinek Kövendi Dénes olyan keretes papírokat adott, amelyekre a már megszerkesztett referátumokat volt szokás rágépelteni. Mert Engel Pál írhatott egyenesen tisztázatba. Az ő – könyvtári, szakmai – írásaiban még a hiperkritikus Kövendi sem talált soha semmi javítanivalót.)

De az igazi tanulság mégiscsak valami más lenne. Valami ilyesféle: a könyvtár nemcsak hajléktalanok, halmozottan hátrányos helyzetűek (stb.) számára lehet szociális „melegedő”, ments- és végvár. Ezt a funkciót elláthatja más hátrányokkal küzdők esetében is. A szellemi elit világában is – ha a történelem erre ad módot (hogy finoman fejezzük ki magunkat). És ezt a típusú szerepet nem is kell feltétlenül megbánnia a könyvtárnak. Lehet az „jó üzlet” is. Mint Engel Pál esetében volt.

Amíg tehát a tudós világ a nagy történezszt gyászolja, mi, könyvtárosok is gyászolhatjuk a kollégát, és megerősítve érezhetjük – ezúttal is – a régi mondást: mindenki vagy könyvtáros volt, vagy az lesz. Néhányan ma is azok.

Monok István–Vajda Kornél

A magyarság „Láthatatlan Szellemi Múzeuma”

Először 1995. december 21-én adták át ünnepélyesen a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében a Magyar Örökség Díjat. A most megjelent igen szép kötet (nem véletlenül olyigen szép, tipográfiai terveit a közelmúltban elhunyt Szántó Tibor, maga is Magyar Örökség-díjas készítette) az első öt évben díjazottakat mutatja be, közölve a díjátadásakor elhangzott laudációkat, valamint a díjazott rövid-tömör, lexikális „jellemzését”. Amikor a Magyarország Alapítvány nyilvánosságra hozta (1995 decemberében) a díj alapításának tényét, egyúttal körvonalazta azt is, mi a Magyar Örökség Díj „értelme”, miben látják annak jelentőségét, funkcióját. Ez a szövegrész így hangzik: „Tapasztalataink szerint az utolsó ötven év magyar történelme és benne a társadalmi–tudományos–kulturális múltunk igaztalan, torz módon jelenik meg a közvélemény előtt, és sok esetben a negatív történések túlsúlya érzékelhető. Szükséges tehát megnevezni azokat az építő személyiségeket, erőfeszítéseket, felemelő tényeket, amelyek kiegyenlítik a hamis arányokat, illetve akik létükkel és személyes teljesítményükkel valóságos egyensúlyt teremtenek. Ettől reméljük, hogy a pozitív események közé emelkednek a magyar önazonosság-tudat szempontjából meghatározóan fontos tények, melyek unokáink számára is példát jelenthetnek”. E sorok, a maguk igen pontos megfogalmazásával, arról vallanak, hogy valami igen érdekes, új és eredeti díjról van itt szó. Nem valamiféle civil Kossuth- vagy Széchenyi-díjról, nem valami „ellen-díjról”, nem valamely kisebb közösség, szervezet, tömörülés (netán klikk), korporáció vagy szakma „különdíjáról”, nem pontosan meghatározott (minden meghatározás negáció – tudjuk Spinozától) feladat leküzdéséért, teljesítéséért adandó jutalomról, nem ..., s hosszan sorolhatnánk még, mi mindenről nincs szó ezzel a díjjal kapcsolatban. Hanem valami olyasmiről, aminek kedvéért ókori és mai nemzetek is Pantheont állítottak, a közösség, a nemzet identitását, azonosságát, önazonosságát biztosító tettek és teljesítmények, személyek és „csapatok” felmutatásáról. A díj nem jár pénzjutalommal. Egyáltalán semmilyen jutalommal nem jár. A díjat adományozók a díjazottat egyszerűen bejegyzik a Magyarok Aranykönyvébe, vagyis belekerül a magyarság „Láthatatlan Szellemi Múzeumába”, hogy tanúskodjon erről az identitásról, a példaadások nyelvén. A díjra, díjazottra mindenki (minden magyar állampolgár) javaslatot tehet (és – úgy tűnik – javaslatokban nem szűkölködik a kuratórium és a Bíráló Bizottság, amely zárt ülésen, titkos szavazással dönt az évente négy alkalommal, a napfordulók idején átadásra kerülő díjak adományozottjairól). A díj – meghatározott törekvése ez a kuratóriumnak és a Bíráló Bizottság tagjainak – autonóm jellegű, civil természetű, a mindenkori vezetéstől, pártoktól és érdekcsoportoktól távolságot tartó. A garancia erre – természetesen – az eredmény, amelyet a most megjelent, az első öt év díjazottjait bemutató kötet tesz, tehet mindenki számára közszemlére.

A több mint félezer oldalas kiadvány a belelapozót mindenekelőtt tágasságával bővílheti el. Világnevek és soha nem hallottak egyaránt szép számmal találhatók benne. Annak nyoma sincs, hogy esetleg valamilyen rehabilitációs szándék diktálta volna őket, hisz tanszékvezető egyetemi tanárok, akadémikusok, a legnagyobb állami díjakkal kitüntetettek éppúgy találhatók köztük, mint valóban elnyomottak, elhallgatottak, üldözöttek. Élők csakúgy, mint holtak (sajnosan természetes, hogy nem egy díjazott azóta hunyt el, hogy átvehette díját), férfiak csakúgy mint nők, tudósok, művészek, írók is, de humoristák, sportolók, sofőrök, a könnyű műfaj képviselői (stb.) is, népszerűek és népszerűtlenek, hősök és mártírok, valamint csendben és nyugodtan munkálkodók; intézmények is, közösségek is, sőt műalkotások (kollektív produkciók) is stb.

Különös érdekességet, eredetiséget biztosít a díjnak, hogy *nem* (az esetek túlnyomó többségében *nem*) életművet, *nem* oeuvre-t, *nem* valami általában vett „nagyságot” ismer el, állít közszemlére. Egyes tett, egyedi teljesítmény, egy életműnek egy oldala, egy aspektusa, egy kiemelkedően fontosnak tűnő vonása kapja a díjat. A szinte minden esetben azonos indoklás-meghatározás szerint: XY-nak ez és ez a műve, tette, hozzádoka (stb.) Magyar Örökség. Leltár is így a kötet, a magyar örökség készülő, mert hisz korántsem befejezett tárháza. Kincsek számbavétele, enumerációja, rögzítője. És mennyi minden tartozik ehhez az örökséghez. Káprázatosan gazdag az. Csak épp szemelgetve: Magyar Örökség Nemeskürty István történetirői és tanári munkássága (figyeljünk: *nem* irodalomtörténet-írói, filmesztétikai, stúdióvezetői stb. ténykedése, *nem*...), a háborús borzalmakat megejtő szeretettel feloldó film, a Valahol Európában, Neumann János számítógépes „tárolt program elve”, Tótkés László tevékenysége a sorsfordító 1989-es évben, Balczó András három olimpiai és tíz világbajnoksága, valamint kivételes emberi helytállása, a Száztagú Cigányzenekar világhíre, a Debreceni Református Kollégium Kántusának a nemzeti kultúra és a protestáns egyházzene 1739 óta megszakítás nélkül történő szolgálata, Tempfli József római katolikus megyéspüspöknek az erdélyi magyarság ökumenikus lelkiületének ápolásában kifejtett munkássága, a Magyar Nemzet napilap és főszerkesztője, Pethő Tibor következetes és pártatlan igazmondása, Mansfeld Péter nehéz időkben bizonyított győzni akarása, Karácsony Sándor lélekébresztő pedagógiai munkássága, Berlász Jenő könyvtáros jobbagyságtörténeti és könyvtártörténeti munkássága, Csizmazia Darab Józsefnek magyar szőlőkultúra megmentéséért folytatott küzdelme, Sik Sándor munkásságában a keresztény és nemzeti értékek összekapcsolása, stb., stb., stb.

A Magyar Örökség tehát, mint a meghatározásból jól látható, *nem* egy-egy életmű a maga totalitásában, bizonyítanál azért sem, mert az néha (sokszor) épp totalitásában *nem* feltétlenül Örökség a szónak ebben az (emelt) értelmében. Sik Sándor például *nem* mint költő, *nem* mint irodalomtörténész, *nem* mint egyházi szónok *nem* került, *nem* is kerülhetett (volna) be a pantheonba, legalábbis *nem* a sor elején, hisz minden költői, irodalomtörténészi, szónoki jelessége ellenére *nem* tartozik a legnagyobbak közé. Ám mint a keresztény és nemzeti értékek összekapcsolója, mint ez összekapcsolás jegyében következetesen alkotó bizonyít ott, pontosabban itt, a díjazottak, a könyv hőseinek sorában van a helye. És így a többieknél is, konzekvensen, finom mérlegeléssel, lényegretörően. (Még ha persze néha vitatkoznánk is egy-egy aspektuskijelöléssel, megfogalmazással, értékeléssel.)

A kötet az adományozások sorrendjében tartalmazza a díjazottak megjelölését, a róluk elhangzott laudációkat és a lexikális bemutatásokat. A lényeg természetesen a laudáció. Kit-kit munkásságának, munkássága kiemelt oldalának legjobb (egyik legjobb) ismerője, értője, sokszor a róla szóló irodalom kiemelkedő szerzője laudált. A laudátorok közt vannak tudósok (akadémikusok, professzorok), művészek (néha maguk is díjazottak), politikusok, tanárok, püspökök és – persze – könyvtárosok is. Nem csoda hát, ha a laudációk nem egyszerűen ünnepi szónoklatok, szárnyas szavú főhajtások, hanem – ragyogó esszék, amelyek csakúgy tündökölnék (szép)irodalmi megformáltságukkal, mint mélyenszántó, tudományos–szakmai értelmezéseikkel, értékelésükkel, az adott aspektus, jellemző vonás, Magyar Örökségre jogosító produkció – sokszor először történő – sokoldalú bemutatásával. Nem egy a díjazottak közt a kötetben kapta meg eleddig legjobb jellemzését, szellemi portréjának leghűbb írásbefoglalását.

A kötet – tán láthatóvá vált ez már az eddig elmondottakból – adattár is, forrásmunka is, kézikönyv is, történelmi, művelődés- és szellemtörténeti esszéfűzér is. Mindenekelőtt azonban sokak, elsősorban talán érett fiatalok kezébe való olvasni- és lapozgatnivaló. Schopenhauer mondotta volt – pedig sem rosszindulat, sem tájékozatlanság nemigen mondhatja őt lelkesülésre kiváltképp hajlamos elemének, kedélynek –, hogy ha Plutharkhoszban lapoz, úgy érzi, szárnyai nőnek. Nos, szárnynövesztésre, a nagy példákra való felgyűlésre, lelkesültségre e kötet is kiváltképp alkalmas, jóllehet szerzőitől idegen az üres retorika, sőt a *csak* didaktikus szándék is. De – könyvtárosokhoz szólok – érdemes talán beszerezni e művet azért is, mert folytatásai fognak következni, jó sok idő (valószínűleg öt év) elteltével, amikor az előzmény, ez a kötet már beszerzhetetlenné fog válni. A Bíráló Bizottság ugyanis – alapszabálya szerint – 2015. december 31-éig befejezi munkáját, és feloszlatja magát. Más statútumokkal ugyan, de 2016. január 1-je után is odaitélhető lesz azonban a Magyar Örökség Díj. De hát 2015-ig is tenger idő van még. (VK)

(A kiadvány, Magyar Örökség. Laudációk könyve 1995–2000. Magyarországért Alapítvány, Bp. 2001. első, igen kis példányszámú kiadása már elfogyott. A második kiadás a Könyvtárellátónál megrendelhető.)

Egy kicsiny falu iskolatörténete

Dáka kicsiny, Veszprém megyei, Bakony-aljai falucska, Lakóinak száma 1970-ben 731 volt, ám múltja – minden túlzás nélkül – hatalmasnak mondható. 1320-ban már említik a források Dáka község nevét (és a papját is), templomáról 1329-ből van adat, majd ezek megsűrűsödnek, és jóllehet a falu mindenkor kicsiny volt (1488-ban mindössze 15 porta volt a községben, 1565-ben 8 ház adózott a töröknek, a török kiűzése után mindösszesen 5 család lakott benne, ugyanennyiről szólnak a kútfők későbből is, de e kevesen is „fedéllel látják el a templomot” 1697-ben), iskolatörténete 1732-ig nyúlik vissza – dokumentálhatóan, az első ta-

nító ugyanis 1732-től 1774-ig tanított a községben. Ennek a falucskának az iskolatörténetét írta meg Dáka szülöttje, a könyvtáros körökben oly régóta és jól ismert *Tóth Dezső*. Könyve – vagy inkább karcsú füzet (kilencvenhat oldal mindösszesen) – a Magyar Nemzeti Múzeum és a Honismereti Szövetség *Örökségünk Számbavétele* című helytörténeti pályázatán (1999–2000) a helytörténet kategóriában az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum különdíját nyerte el. Méltán. A maga módján és a maga műfajában igazi remekmű ez a kis könyv, ez az igénytelennek látszó írás. Olvasmánynak is érdekes (és nemcsak az iskolatörténet vagy Dáka iránt intenzívebben, mélyebben érdeklődők számára), módszertani tanulságai azonban szinte felbecsülhetetlenek, pedig a szerző éppen nem kerit nagy feketét a dolognak. Nem szól előljáróban sem célkitűzéseiről, választott módszereiről, metodikai nehézségeiről vagy rafinériákról, nem méltatja saját magát és munkáját, nem szól annak nehézségeiről és e nehézségek megoldásának módszereiről stb. Egyszerűen (!) adja magát, elbeszéli Dáka iskolatörténetét. Az eredmény felől nézve ez persze valóban roppant egyszerű. Ám aki próbálkozott ilyesmivel, vagy tanúja lehetett mások próbálkozásainak, jelesül tudhatja, hogy a szinte megoldhatatlan feladatok sokaságával jár az ilyesmi. Tóth Dezső ugyanis nem a könnyebbik végén fogta meg a dolgot. Nem a nagy összefoglalókból ismert adatokat gyűjtötte egybe és látta el kísérőszöveggel, nem az egyetemes magyar oktatás- és iskolatörténet mintegy kanonizált tényeit „zenésítette meg”, bontotta a tárgyul vett községre. Nem. Ő alulról kezdett építkezni, és nem nyugodott addig, míg mindenről nem jutott hiteles, felmutatható, állításait igazoló forrásokhoz (levéltári adatok, iskolaszéki jelentések, tanfelügyelői beszámolók, egyházi és világi hatóságok irományai, a tanítók, iskolaigazgatók fennmaradt életrajzi és egyéb adatai, kronológiai stb.). Így azután – úgy látszik – mindent sikerült kinyomoznia. A nyomozás izgalmaiban azonban elrejtí az olvasó elől (végül is nem kriminál ir), szinte klasszikusnak nevezhető nyugalommal *csak az eredményeket* (és persze az őket igazoló kútfőket) mutatja be. Ami a legimponálóbb a könyvben, az anyagának komplexitése, lehető teljessége. 1732-től *minden* tanító nevét, működési idejét, ténykedésének „visszhangját” ismeri és tudatja olvasóival Tóth Dezső, de tudja persze azt is, kikből (hány családból, milyen vallásúakból, milyen anyagi háttérrel bírókról stb.) verbuvalódtak a tanulók, mit tanítottak nekik a tanítók, az újabb időkben (igazán élesben a múlt század elejétől) azt is, mire vitték azután a tanulók „könyvvel, tudománnyal”, és így felrajzolódik – néha az lehet az ember érzése, hogy szinte a szerző akarata ellenére – Dáka több évszázados múltja, e múlt mindennapjai is. Azért szinte a szerző szándéka ellenére, mert Tóth Dezső – lehet ez is módszertani tanulság – éppen nem igyekszik állandóan túllépni választott témáján. Nem fest az iskolatörténet mögé színes-érdekes hátteret, nem igyekszik „életes”, még kevésbé szépirodalmias lenni. Ám legtemább témájából is csak úgy áradnak az általános történelmi, művelődéstörténeti, életmód- és mentalitástörténeti adalékok. Hisz egy-egy tanító életútját követve nemcsak egy-egy (összesen igen sok) egyedi-egyszeri életpálya válik láthatóvá, hanem egy egész, alig-alig ismert, Nyugaton is csak újabban kutatni kezdett szociológiai „csoporté”, a tanítóóságé. Kik voltak ők, honnan jöttek, miért maradtak a pályán, hogyan nőültek, mi lett a gyerekeikből (stb., stb.) mind-mind remekül feltérképeződik, valamint az is, hogy mi mindent „csináltak” – persze a tanításon kívül – kijeji-mijeji voltak falujuknak. (És – például – miről és hogyan leveleztek a birtokos grófi

családdal!) Tóth Dezső nem szépeleg, nem idealizál, még csak nem is szociologizál, könyvéből azonban – mondjuk Franciaországban, ahol a vidéki (Párizson kívül minden vidék arrafelé) tanítószáz kutatása egyre divatosabb téma lesz – szenzációt jelentene könyve. Jó lenne, ha nálunk is azt jelentene. Ha eltanulnánk módszereit, és – rettenetes szorgalmát. (VK)

* * *

A Dáka iskolatörténetét tárgyzó könyv(ecske) ismertetésén túl arra is érdemes felhívni a figyelmet, ami a mű utolsó oldalán található. A sorozatban (*Dákai füzetek*, ennek 8. darabja a most pertraktált kiadvány) eddig megjelent, valamint néhány sorozaton kívüli kötetre hívja itt fel a figyelmet a kiadó. Nos, e kötetek közt akad verseskötet is, a két világháború dákaiai áldozatairól megemlékező munka is, mi azonban arra hívnánk fel a figyelmet, hogy Tóth Dezsőnek öt dákaiai vonatkozású alkotása is szerepel a listán (*A Batthyány-család Dákán, Olasz menekülttábor Dákán, Leventesors a háború végén, A dákaiai Szülőföld Baráti Kör öt éve, Dáka: Batthyány-kastély*). Említettük, hogy Tóth Dezső dákaiai születésű, azt is, hogy pályája – ha térben nem is, de szakma szerint annál inkább (hisz' mi köze Dákának az oktatástechnika legkorszerűbb gépeihez, koncepcióihoz!) – eltávolodott a kibocsátó fészektől. Látható azonban, hogy az idős, másutt hírt és nevet, no és persze hatalmas műveltséget szerzett Tóth Dezső nyugdíjas korára „visszatért”. Visszatért, és másutt, más területen megszerzett képességeit szülőfaluja hely- és kultúrhistóriájának feltárása érdekében kamatoztatja. Ez bizonyosan nem módszertani példa. De talán sokkal több annál. Paradigmatikus értékű emberitudoosi kiállítás. Nem Tóth Dezsőt irigyeljük érte, hanem Dákát. Bár minden nagy embert kibocsátó falucskának akadnának ilyen visszatérői. (VK)

(Tóth Dezső: Dáka iskolatörténete. Veszprém 2001. 400.–Ft. Megrendelhető a dákaiai Szülőföld Baráti Körnél)

Megjelenik: általában 30 nap alatt.

Személyi hírek

Cserey Lászlónénak kiváló munkásságáért Szinnyei József-díjat, Vajda Eriknek kiemelkedő szakmai tevékenységéért Széchenyi Ferenc-díjat adományozott az augusztus 20-i nemzeti ünnep alkalmából Rockenbauer Zoltán, a nemzeti kulturális örökség minisztere. Ezúton is köszöntjük Őket.

Mindenkinek, aki ismerte és becsülte

70 éves korában elhunyt BERECKZY LÁSZLÓ, az Országos Széchenyi Könyvtár, illetve a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa, osztályvezetője. 1955-től 1985-ig dolgozott a nemzeti könyvtárban tudományos kutatóként, majd a KMK osztályvezetőjeként. Felelős szerkesztője volt az Uj Könyveknek. 1985 októberétől a Hirlapkiadó Vállalatnál a Könyvtáros főszerkesztője lett, majd 1992-től nyugdíjba vonulásáig a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros főszerkesztőjeként tevékenykedett. Munkásságáért 1995-ben Szinnyei József-díjjal tüntették ki.

Elnökségi hírek

Az MKE XXXIII. Vándorgyűlését ez évben Nyíregyházán tartotta meg augusztus 9-e és 11-e között. Az „Iskola a könyvtárban, könyvtár az iskolában” téma köré szervezett rendezvény plenáris ülésének meghívott vendégei között jelen voltak dr. Skaliczki Judit, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának osztályvezetője, Környei László, az Oktatási Minisztérium közoktatásügyi h. államtitkára, dr. Halmeczy László, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Közgyűlésének elnöke, Csabai Lászlóné nyíregyházi polgármester, dr. Keresztes Szilárd, a hajdúdorogi egyházmegye püspöke. A plenáris ülés vendéglátó házigazdája dr. Balogh Árpád, a Nyíregyházi Főiskola rektora volt. A plenáris ülés előadói voltak: dr. Nahalka István, az ELTE Neveléstudományi Intézetének docense, valamint Vadné Kokovay Zsuzsa, a Nyíregyházi Főiskola könyvtárvezetője. A szekció rendezvényei: Tanulás és Internet/SULINET; Tanulás és könyvtár a felsőoktatásban; Tanulás a szakkönyvtár-

ban; Könyvtárosok és asszisztensek képzése; Könyvtárhasználó tanárok képzése; Könyvtár a pedagógiában – pedagógia a könyvtárban; Zeneoktatás és könyvtár; A könyvtár megváltozott szerepe a felnőttkori oktatásban címen zajlottak, egy-egy szekcióban átlagosan 4–6 előadással. Szinte valamennyi szekcióelőadást kísért egy-egy termékismertető is. Első alkalommal jelent meg a poszter-előadás, mint műfaj. A vándorgyűlés ideje alatt több szakmai kiállítás is fogadta az érdeklődőket, ahol az Olvasószolgálati szekció az Olvasás Év-nek könyvtári „rekvizitumaiból” válogatott, az OPKM pedig a gyermek-szépirodalomból már a Nemzetközi Könyvfesztiválon is bemutatott retrospektív kiállítását mutatta be.

A 850 főnyi résztvevőből 50 főt a meghívott külföldi társegyesületek képviselői és határon túli könyvtáros kollégák alkották. Nagyszámú érdeklődő kísérté figyelemmel a kerekasztal-beszélgetéseket, köztük a külföldiek számára szervezett találkozót is. A teljes programsorozat szervezéséért köszönet illeti a Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtára, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, az MKE Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területi Szervezet lelkes munkatársait is. Ugyanakkor köszönetet mondunk a NKÖM, az NKA, a megyei és a városi önkormányzat, az NIIF és a Magyar Kultúra Alapítvány, valamint a főszponzorok és szponzorok által biztosított forrásokért, amellyel a rendezvényünket támogatták.

Az MKE elnöksége a 2001. évi vándorgyűlés keretében a következő kollégáknak adta át az **MKE emlékérmet: Bakos Klára** (Műszaki Szekció), **Cserey Lászlóné dr.** (Mezőgazdasági Szervezet), **Markella Károlyné** (Társadalomtudományi Szekció), **Padányi Emese** (Bács-Kiskun Megyei Szervezet), **Pintér Ferencné** (Zenei Szekció), **Hajnal Jenő** (Vajdasági Magyar Könyvtárosok).

Az ez évben alapított „**Az év fiatal könyvtárosa**” című pályázatot **Lukácsné Varga Judit**, a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa nyerte el 13 pályázó közül.

Az MKE a 2002. évi vándorgyűlését az OSZK fennállása 200. évének megünneplése alkalmából Budapesten tartja meg.

2001. szeptember 10–11-én az EBLIDA CELIP programjának keretében szemináriumot rendeztünk az OSZK-ban, „A digitális információforrások felhasználásának szabályozása” címmel. A szerzői jog e speciális alkalmazási területét tagláló munkautalásokon 35 fő vett részt, igen aktívan.

KÖZLEMÉNY

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete
az 1%-os támogatásként kapott 124 757 Ft-ot
a működtetési költségek kiegészítéséhez használta fel,
maradvány és átvitel nincs a 2002. évről.

Köszönjük mindazoknak, akik ezzel is támogatták az MKE működését.
Kérjük, hogy a következő jövedelemadó-bevallásnál ismét egyesületünket
jelöljék meg kedvezményezettként.

Adószámunk: 19000895–1–41

Mi történt a szervezetekben?

A Békés Megyei Szervezet – és a Békés Megyei Könyvtár az NKA támogatásával Magyar próza az ezredfordulón címmel tudományos konferenciát és rövidpróza fesztivált tartott 2001. július 17-én a Békés Megyei Könyvtárban és a Gyulai Várszínházban.

A Helyismereti Könyvtárosok Szervezete – a Bibliográfiai Szekcióval és a Kaposvári Megyei és Városi Könyvtárral közösen 2001. július 18-a és 20-a között, Kaposvárott tartotta meg A Közkönyvtárak alapítása 1950 után – jeles elődök életművei címmel VIII. országos tanácskozását a Somogy Megyei Önkormányzat nagyertermében.

A Műszaki Könyvtáros Szekció – 2001. szeptember 19-én szakmai kirándulást szervezett Győrbe. A program megszervezését a győri MTESZ és a Széchenyi István Főiskola Könyvtára segítette.

Az Olvasószolgálati Szekció – az idei vándorgyűlésen kísérő kiállítást szervezett az OLVASÁS ÉVE alkalmából. A szervezet honlapján (www.vmmk.hu/hksz) két új anyag olvasható: 1. MKE HKSZ és a Bibliográfiai Szekció éves konferenciáiról készített felmérés összesítése 2. A helyismereti szervezetről összeállított bibliográfia.

2001. szeptember 25-e és 29-e között az **MKE Olvasószolgálati Szekciója** – az NKA támogatásával – olvasótábort szervezett Mártélyon az Olvasás Éve alkalmából.

A Pest Megyei Szervezet – a Csuka Zoltán Városi Könyvtárral (Érd) együttműködve irodalmi emlékülést tartott 2001. szeptember 26-án a Városi Könyvtárban az Olvasás Éve rendezvénysorozat keretében.

A Vas Megyei Szervezet – érdekes cikkekre hívja fel a figyelmet a Vas Megyei Könyvtárak Értesítője 2001. 2. számában: Gondolatok egy 30 éves zeneműtárban (Sisak Edit); Megújult épület – megújult szolgáltatások (Gyöngyösi Zoltánné); Érdekeltség-növelő támogatás – 2001 (Németh Tiborné); Együttműködés az alsóöri Magyar Média Információs Központtal (Barki Katalin); A biblioterápia mint speciális olvasószolgálati tevékenység (Bartos Éva); Tanulmányút az Université Libra de Bruxelles társadalomtudományi könyvtárban (Szmrekovszkyné Farkas Éva)

A Zemplén Megyei Szervezet – és a Zrinyi Ilona Városi Könyvtár Könyvtári Szakmai Napot tartott 2001. október 3-án a sárospataki Zrinyi Ilona Városi Könyvtárban.

A Zenei Könyvtárosok Szervezete – 2001. október 9-én rendezvényt tartott az FSZEK Zenei Gyűjteményben. A programban szerepelt az 1998–2001. évi működésről szóló beszámoló, valamint küldöttek megválasztása a novemberi küldöttközgyűlésre.

Európai Unió pályázat

A Külügyminisztérium EU Politikai Kapcsolatok Főosztálya pályázatot hirdetett városi és községi közművelődési könyvtárak számára. A projekt célja az EU tárgyú állománygyarapítás támogatása (nyertes pályázónként 130 eFt-tal), EU-ismeretekről tanfolyamok tartása, szakmai konzultáció biztosítása. A beérkezett pályázatok elbírálásában az MKE is részt vett az Országgyűlési Könyvtár, az EU Magyarországi Delegációja és a kiíró KÜM mellett.

Intézményavatások

- * 2001. augusztus 18-án Berettyóújfalun megnyitották a Sinka István Városi Könyvtárat.
- * 2001. augusztus 24-én átadási ünnepséget tartottak a Megyei és Városi Könyvtárban (Kaposvár, Csokonai u. 4.)
- * 2001 szeptemberében megnyitották a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának épületeit. A restaurált Wenckheim-palotában 13 ezer négyzetméteren böngészde, szabadpolcos kölcsönző, 11 olvasóterem, Internet-terem, médiatár, gyerekkönyvtár, kávézó, mintegy 900 olvasóhely és 160 számítógép várja az olvasókat, könyvtárhasználókat. Az egymillió egységet meghaladó állomány kölcsönözhető és helyben használható. Felkészült könyvtárosok, hagyományos és számítógépes katalógusok segítik a tájékozódást. A kulturális kínálatot kiállítások, rendezvények, programok teszik teljesebbé.
- * 2001. szeptember 21-én „névadó ünnepséget” tartottak a Bonyhádi Városi Könyvtárban: a könyvtár Solymár Imre nevét vette fel.

A Könyvtári Intézet hírei

A középiskolások olvasási kultúrája címmel országos, reprezentatív felmérés készült a könyv-, könyvtár-, és a számítógép-használat, a szabadidős tevékenységek, a nemzeti azonosságtudat, valamint az értékrend összefüggéseiről. Az eredményekről az ősz folyamán a szakajtóból értesülhetnek az érdeklődő könyvtáros, könyvtárostánár, pedagógus kollégák és a szülők. Az első híradás Nyíregyházán, az MKE 33. Vándorgyűlésén hangzott el Nagy Attila kutatásvezető előadásában.

Az 1995 óta végzett könyvtárosasszisztens-hallgatók pályafutását kívánja nyomon követni az a vizsgálat, melynek keretében a tanfolyamok több mint ezer végzettjéhez juttatott el kérdőívet az oktatási osztály. A képzőhelyek segítségével lebonyolított felmérés az eredmények és problémák feltárásával ezt a képzési formát szeretné hatékonyabbá és célirányosabbá tenni.

Megjelent egy 3 tanéven át tartó terepvizsgálat eredményeit összegző füzet, melyet Nagy Attila írt és szerkesztett, „Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat – kritikus gondolkodás” címmel. (Bp. 2001. OSZK, Osiris Kiadó, 223 p.)

Képzés, távoktatás – informatikai írástudás

A Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztosságának a támogatásával a Magyar Adatbázis-forgalmazók Szövetsége „Informatikai esélyegyenlőség” címmel díjtalan tanfolyamot hirdet számítógépismeret, szövegszerkesztés és Internet használat témakörökben. A tanfolyamon október 1-től folyamatos jelentkezés mellett lehet részt venni. Jelentkezés, bővebb felvilágosítás: Magyar Adatbázis-forgalmazók Szövetsége, 1012 Budapest Kuny Domokos u. 13. Telefon: 214-0419 213-5089 Fax: 375-9722 E-mail: mak@dbassoc.hu

2001. augusztus 28–29-én folytatták le a hÁLÓRA MAGYAR! program próbaüzemét Miskolcon, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban. Remélhető, hogy a sikerre ítélt programot az IKB támogatásával tovább lehet folytatni.

Elektronikus könyvkiadással kapcsolatos fórum alakult, melynek célja az e-book, azaz a digitális könyvterjesztés népszerűsítése. A fórum tagjai könyvkiadók, hard-

ver és szoftver cégek, költők, írók, az elektronikus könyvpiac felhasználói. A fórum várja minden érdeklődő jelentkezését. (elpub 160) Bővebb információ: www.openbook.org (Forrás: KultúrPont)

Új IFLA-kiadvány

Az IFLA megjelentette a The Public Library Service – IFLA/UNESCO Guidelines for Development című kiadványát 116 oldalon, 54.00 EU áron. A kötetet – amely a közművelődési könyvtárak jogi környezetének nemzetközi áttekintését is adja – az augusztusi bostoni konferencián mutatták be sajtótájékoztató keretében. A mű hozzáférhető a Könyvtári Intézet Szakkönyvtárában. A megrendeléshez további információ kérhető: K. G. Saur Verlag GmbH, Ortlerstrasse 8. 81373 München, Németország, e-mail: info@saut.de

Előzetes rendezvénynaptár

Magyarországon:

- 2001. október 7-én „Könyves vasárnap”, Kecskemét, az IKSZ és a Magyar Rádió rendezvénye.
- Az Informatikai és Könyvtári Szövetség 2001-ben ismét országos konferenciával nyitja meg az országos könyvtári napokat: „Eséllyel a jövőbe – a kisteleplülések helyzete, könyvtári ellátása – Összefogás a könyvtárakért – összefogás az olvasókért” címen a kecskeméti Katona József Könyvtárban 2001. október 8-án.
- 2001. október 18-án az MKE „Elektronikus dokumentumok bibliográfiai számbavétele” címmel szakmai konferenciát rendez az Országos Széchényi Könyvtár nagy előadótermében.
- 2001. november 8–9-én a Francia Intézet és a Neumann Kht. konferenciát rendez Budapesten.
- 2001. november 15–16-án nemzetközi tanácskozást rendez a Regionális információ társadalom címmel a BDF Könyvtár- és Információtudományi Tanszék, 9700 Szombathely, Károlyi G. t. 4. További információ: Frank Róza, Tel.: 94-313-892/117; Fax: 94-313-248; <http://kit2.bdtf.hu>
- 2001. november 26–30. között az Informatikai és Könyvtári Szövetség minőségmenedzsment tanfolyamot szervez Kecskeméten.

Külföldön:

- 2001. október 6.: „E-LEARNING, Gateway To The World” Jakarta, Indonézia (e-mail: dkprima@cbn.net.id)
- 2001. október 10–15. „53rd Frankfurt Book Fair 2001”, Frankfurt, Németország (www.buchmesse.de www.frankfurt-book-fair.com)
- 2001. október 18–21. „THE ETHICS OF ELECTRONIC INFORMATION IN THE 21st CENTURY EEI21 – MEMPHIS” (<http://www.memphis.edu/ethics21/01eei/>)
- 2001. október 22–26. „DC-2001 International Conference on Dublin Core and Metadata Applications 2001”, National Institute of Informatics, Tokyo, Japan National Institute of Informatics (NII, <http://www.nii.ac.jp/>) Dublin Core Metadata Initiative (DCMI, <http://dublincore.org/>) Japan Science and Technology Corporation (JST, <http://www.jst.go.jp/EN/>)

- 2001. október 20–november 11. „2nd International School For Archival Building Studies” (ISFABUS II), Szlovénia, <http://www.pokarh-mb.si/miaz/isfabus2.htm>
- 2001. november 3–8. „Information in a Networked World: Harnessing the Flow ASIST Annual Meeting” Washington, DC, USA (<http://www.asis.org/Conferences/AM01/index.html>)
- 2001. november 5–7. „E-Book 2001” Washington, DC, USA (<http://www.itl.nist.gov/div895/ebook2001/>, e-mail: jthomson@niso.org)
- 2001. november 12–13. „VRD 2001 Digital Reference Conference, Setting Standards and Making It Real” Orlando, Florida, USA (<http://vrd.org/conferences/VRD2001/>)
- 2001. november 22–24. „Információmenedzsment a gazdaságban és a tudományban – nemzetközi konferencia” Dubrovnik, Horvátország (e-mail: croinfo@nsk.hr; tibor.toth@pliva.hr)
- 2001. november 28–30. VAST2001: Virtual Reality, Archaeology, and Cultural Heritage Glyfada, Nr Athens, Görögország (<http://www.eg.org/events/VAST2001/>)
- 2001. december 9–14. „The Electronic Library: strategic, policy and management issues” Loughborough University, Egyesült Királyság (e-mail: network.events@britishcouncil.org)
- 2001. december 4–6. „Online Information 2001”, London, Egyesült Királyság, (<http://www.online-information.co.uk>)
- 2002. január 28–30. „BOBCATSSS 2002 Symposium HUM@N BEINGS and Information Specialists” Portoroz, Szlovénia (<http://www.bobcatsss.org>)
- 2002. március 18–20. „Internet Librarian International 2002” Olympia, London, Egyesült Királyság (<http://www.internet-librarian.com/>, e-mail: info@internet-librarian.com)
- 2002. április 16–20. „Strengthening Euro-China IST co-operation” Beijing, Kína (e-mail: eblida@nbic.nl)
- 2002. április 22–26. „INFORMATION, KNOWLEDGE AND SOCIETY. CHALLENGES OF A NEW ERA.” Havana, Kuba, E-mail; info@idict.cu. Website: <http://www.idict.cu/info2002/info2002.htm>
- 2002. július 10–13. „The Seventh International ISKO Conference – Challenges in Knowledge Representation and Organization for the 21st Century: Integration of Knowledge across Boundaries.” Granada, Spanyolország (e-mail: mjlopez@ugr.es)
- 2002. augusztus 14–16. „CONTINUING PROFESSIONAL EDUCATION FOR THE 'INFORMATION SOCIETY' – 5th World Conference on Continuing Professional Education for the library and information professions” The Robert Gordon University, Aberdeen Scotland, Egyesült Királyság, <http://www.rgu.ac.uk/~sim/sim.htm>
- 2002. augusztus 18–24. „68th IFLA General Conference and Council”, Glasgow, Skócia (<http://www.ifla.org/IV/ifla68/>, <http://www.ifla2002.org/>)
- 2003. augusztus 1–9. „69th IFLA General Conference and Council”, Berlin, Németország, (<http://www.ifla.org>)

Állást keres

Asztalos Krisztina rajz–vizuális kommunikáció tanári diplomával, angol, német nyelvismerettel, Word, Photoshop ismerettel, olvasószolgálati 6/8 órás munkát keres. Telefon: 06-30-371-4881. ● Középfokú végzettséggel 8 órás állást keres Bahgatné Takács Piroska Edit, telefon: 403-4844. ● Cserenkó Gábor ELTE főiskolai diplomával könyvtáros állást keres. Telefon: 78-465-452, postacím: Kalocsá, Damjanich u. 20. 6300. ● Ecsedi Gáborné felsőfokú ELTE könyvtáros végzettséggel szeretne 6 órás iskolai könyvtáros állásban dolgozni. Telefon: 06-30-375-3719, 06-28-491-590. ● Felsőfokú könyvtáros végzettséggel, német, angol nyelvismerettel, Word és könyvtári szoftver használatával Ferencz Albertné 6/8 órás (vállalkozói lehetőséggel is) bármilyen könyvtáros területen állást keres, telefon: 466-7117 vagy 06-70-211-5068. ● Elsőéves informatikai-könyvtáros szakos hallgató (nyugdíjas), 4/6 órás munkakört keres, Fajsi Zsófia, telefon: 322-1396. ● Főiskolai végzettséggel, 28 éves szakmai gyakorlattal, számítógép ill. Internet felhasználói ismerettel iskolai könyvtárosi állást keres Gyovai Dezsőné, telefon/fax: 317-3091, e-mail: ga215@HSZK.BME.HU ● Honti Miklósné középfokú könyvtáros munkakört keres, telefon: 321-7418. ● Olvasószolgálatos, tájékoztató könyvtárosi állást keres Kenéz Tünde, informatikus-könyvtáros szakos, angol, latin, eszperantó nyelvismerettel. Az állásajánlatokat pecsetes@free-mail.hu címre kéri. ● Konrád Imre dr. egyetemi végzettséggel, német, angol nyelvismerettel, felhasználói szintű ISIS, TINLIB, Windows ismerettel, 8 órás feldolgozó állást keres, értesítési címe: 1211 Bp., Táncsics M. u. 85. ● Kovács Sarolta tanítói diplomával, olasz nyelvismerettel, főiskolai könyvtári munkában szerzett gyakorlattal 8 órás kölcsönző, tájékoztató munkát keres, telefon: 407-2879 és 06-20-478-5829. ● Molnár Andrea felsőfokú könyvtári informatikus, angol-latin nyelvismerettel, TINLIB jártassággal 8 órás munkát keres, telefon üzenet: Hegedüs Juditnál hagyható: 06-20-991-8746. ● 8 órás raktáros állást keres Pári Tamás, telefon: 06-36-479-008. ● 8/6/4 órás állást keres hölgy egyetemi végzettséggel, angol, német, orosz, finn, latin nyelvismerettel, felhasználói szintű Word, Excel, Internet, Szirén gyakorlattal, lehetőleg iskolai könyvtárban. Választ vár „Emilia” jeligére. ● Magyar-könyvtár szakos befejezetlen (3 és fél év) főiskolai tanulmányokkal 8 órás állást keres hölgy „Judus” jeligére kér válaszokat. ● Egyetemi végzettséggel, angol, német alapfokú nyelvismerettel 4/6 órás állást keres hölgy. „Nyugdíjas” jeligére vár választ. ● Könyvtár szakos főiskolai végzettséggel fiatal lány állást keres szeptembertől. Pedagógiai szakkönyvtár előnyben. „Pedagógia” jeligére várja a válaszokat. ● Könyvtáros főiskolai végzettséggel, francia nyelvismerettel iskolai könyvtáros vagy tájékoztató munkakörben 8 órás állást keres hölgy. A válaszokat „Törökbálint” jeligére várja. ● 56 éves, nyugdíjas számítástechnika-tanár, a Debreceni Egyetem informatikus-könyvtáros szakának levelező hallgatója szeretne tanulmányai kezdetétől könyvtárban elhelyezkedni. Teljes munkaidőben tud dolgozni e-mail: (h8818hub@ella.hu) ● Idegen nyelvtudást igénylő munkát vállalna doktorált nyelvész, fő vagy mellékfoglalkozásban. Angol, lengyel, német, orosz és francia nyelven a műszaki tudományok, a közgazdaság–szervezés–vezetés, marketing, pénzügy, a jog, a társadalomtudományok és az egészségügy területén sokéves szakfordítói és dokumentátori gyakorlattal rendelkezik. Telefon: 2525-3905.

Állást kínál

A Budapesti Műszaki Főiskola Doberdó úti Könyvtára (1034 Budapest, Doberdó út 6.) keres azonnali belépéssel, fiatal könyvtárost. Bérézés a közalkalmazotti bértábla szerint. Óváry Istvánné könyvtárvezető, telefon: 240-5332. ● A csurgói Városi Könyvtár keres tájékoztató könyvtárost. Előnyös az Interneten való jártasság, esetleg TextLib ismeret. Szolgálati lakás megoldható, a világ pedig tőlük is elérhető, virtuálisan :-). Várják azt a könyvtárost, aki szívesen „leparkolna” egy dinamikus fejlődés előtt álló vidéki kisvárosban. Cím: 8840 Csurgó, Baksay u. 6., telefon: 82-471-074, e-mail: konyvtar@csurgo.hu ● A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár megújult Központi Könyvtára tájékoztató könyvtárosokat keres! Előny: jó felhasználói szintű informatikai ismeretek és nyelvismeret. Jelenkezni lehet: Nagy Anna mb. igazgató, telefon: 411-5016, e-mail: anna@fszek.hu ● Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára 8 órás raktárosi állás betöltésére keres érettségizett, fiatal férfi munkatársat alapfokú számítógépes ismerettel. Jelenkezés: Tiszavári Ferencné könyvtárvezetőnél, telefon: 456-5177, e-mail: konyvtar@imm.hu ● A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár (Győr) felsőfokú végzettségű könyvtárost keres. Részletes felvilágosítás dr. Szabó Imréné igazgatóhelyettestől vagy Lakatos Éva olvasószolgálati osztályvezetőtől kérhető, telefon: 96-319-997; 328-022. ● A Magyar Távirati Iroda Rt. Szakkönyvtára felsőfokú végzettségű könyvtárost keres német, angol nyelvtudással. Jelenkezni lehet telefonon vagy e-mailben Bánki Beatrix könyvtárvezetőnél, telefon: 375-6722/1450, e-mail: bankib@mti.hu ● Az Országos Idegennyelvű Könyvtár Tájékoztató szolgálata keres felsőfokú szakirányú végzettséggel, idegennyelv tudással rendelkező munkatársat. További információk: Madarász Katalin osztályvezetőtől, telefon: 1-318-3688 / 107, e-mail: oik9126@ella.hu ● Informatikai osztályunkra informatikust, keresünk, könyvtári tapasztalattal, Windows NT, Novell hálózati ismeretekkel. További információk: Horváth István osztályvezetőtől, telefon: 1-318-3688/203, e-mail: oik9126@ella.hu ● Az Országos Közoktatási Intézet pályázatot hirdet egy fő részére könyvtáros munkakörbe. További információt lehet kérni: foldeakia@oki.hu ● Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvfeldolgozó osztálya munkatársat keres osztályozói munkakörbe. Feltétel: felsőfokú szakirányú (könyvtárosi) végzettség, számítógép-használati ismeret. Előny: idegennyelv-ismeret. A szerződéses helyettesi, teljes munkaidős (8 órás) állás azonnal betölthető. Jelenkezni lehet Tóth Loránd osztályvezetőnél, telefon: 224-3752, e-mail: ltoth@oszk.hu, vagy Ternák Dániel osztályvezető-helyettesnél, telefon: 224-3758, e-mail: ternak@oszk.hu ● A Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Karának Könyvtára (TF Könyvtár) nyolcórás könyvtári raktárost keres. Bérézés a közalkalmazotti bértábla szerint. Jelenkezni önéletrajzzal személyesen vagy írásban az alábbi címeken lehet: Bodnár Ilona, SE TSK Könyvtára, 1123 Bp., Alkotás u. 44., telefon: 487-9279 e-mail: bodnari@mail.hupe.hu ● A Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtára fiatal, szakképzett munkatársat keres olvasószolgálati feladatokra. Angol nyelvismeret szükséges. A jelenkezést telefonon vagy e-mailben várjuk. Szabóné Szávay Judit Könyvtárigazgató, Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár 1078 Budapest, István u. 2., telefon: 478-4226; Fax: 478-4227 e-mail: mrszabo@univet.hu ● A TÁRKI és az Andorka gyűjtemény közös könyvtárába 8 órás könyvtárost keresünk. A könyvtár gyűjtő-

köre: szociológia módszertana, ill. szociológia. Előny: könyvtár–szociológia szak. Jelentkezni lehet: *fabian@tarki.hu* vagy telefon: 309-7676 ● A ZMNE Egyetemi Központi Könyvtára tájékoztató és kiadványszerkesztő könyvtárost keres, kjt. szerinti bérezéssel. Nyelvismeret és integrált könyvtári rendszerek ismerete előnyt jelent. Előzetes jelentkezés Berky Péter osztályvezetőnél, telefon: 432-9000/29075.

Nemzetközi kapcsolatok

Az alábbiakban közzétesszük az IFLA-nak a szeptember 11-i USA-beli terrortámadás kapcsán az Amerikai Könyvtáros Egyesületnek (az ALA-hoz) írott levelét:

Az elnök és az IFLA ügyvezető testülete, valamint az IFLA központjának személyzete, legmélyebb sajnálatát szeretné minden tagjának és barátjának kifejezni az Egyesült Államokban mindazokért, akik életüket veszítették a borzalmas tragédiák során New Yorkban, Pittsburghben és Washingtonban. Borzalommal és izgalommal figyeltük és olvastunk az eseményekről, melyek az Önök létét fenyegetik. Nem találunk megfelelő szavakat sajnálatunk kifejezésére, de biztosítani szeretnénk Önöket, hogy a gondolataink és a legmélyebb együttérzésünk Önökkel, mindannyiukkal együtt van. Az, hogy nemrégiben együtt voltunk Önökkel és élveztük kedves vendégszeretetüket, még fájdalmasabbá teszi a helyzetet.

Az ilyen események arra készítetnek bennünket, könyvtári és információs szakembereket, hogy továbbra is elkötelezetten ragaszkodjunk az információ szabadságához és a kulturális sokféleség melletti elkötelezettséghez. Bizonyára megtaláljuk azt az erőt, mellyel mindezt megvalósíthatjuk.

*Ross Shimmon főtitkár,
International Federation of Library
Associations and Institutions (IFLA) ”*

Közzöljük továbbá az MKE elnöksége és az ALA között lezajlott levélváltást is:

American Library Association/Amerikai Könyvtáros Egyesület

Tisztelt Kollégák!

A magyarországi könyvtárosok nevében szeretnénk kifejezni a legmélyebb és legőszintébb együttérzésünket és sajnálatunkat nemcsak az Önök, de az egész amerikai nemzet számára ezekben a napokban. Gondolatainkkal és érzéseinkkel mindannyian Önökkel együtt vagyunk a gyásznak ezekben a napjaiban. Önökkel együtt erősen hisszük, hogy minden hamarosan újjáépül. Hatalmas a feladat, amely Önök előtt áll: újjá kell építeni nemcsak az épületeket, intézményeket, irodákat, de az emberi szabadságba és biztonságba vetett hitet is. Egyetértésünket fejezzük ki abban, hogy a fanatizmus bármely fajtája a végleges rombolást jelenti és ezért bármilyen segítséget készek vagyunk nyújtani Önöknek az ellene folytatott harcban.

Isten áldja meg Önöket és az amerikai népet!

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöke és az elnökség:

Ambrus Zoltán, Balogh Mihály, Bartos Éva, Bényei Miklós, Biczák Péter, Geller Ferencné, Haraszti Katalin, Mader Béla, Ottovay László, Vajda Erik, Varga Róbert

Kedves Harasztné Asszony!

Sokszor köszönjük az Ön és kollégái Magyarországról érkezett kedves szavaikat. Kollégáink barátsága szerte a világon vigasztaló szavak forrását jelentik számunkra, miközben megpróbáljuk feldolgozni, hogy mi történt és azt, hogy hogyan tudjuk kezelni azt a sokféle kihívást, amellyel szembe kell néznünk. Kollégáinkkal megismertettük az Önök üzenetét és Önök is hálásak voltak az aggodásért és támogatásért.

A támadás során mintegy 80 szakkönyvtárat romboltak le New York City-ben, a Pentagonban pedig egy katonai könyvtárat. Az amerikai könyvtáros társadalom keresi a leghatékonyabb módszereket, amellyel segíthet ezeknek a könyvtáraknak az újjáépítésében.

Azt is felismertük, hogy néhány terrorista legalább két államban nyilvános Internet hozzáférést használt, nyilvános és más könyvtárakban. Az amerikai könyvtárak 98%-a díjmentes hozzáférést tesz lehetővé az Internethez. Így ez nem jelentett különös meglepetést, de a további alkalmakhoz példát statuált. Úgy véljük, érdekes lehet egy ehhez kapcsolódó állásfoglalás az Önök számára, mely a múlt hét eseményeire reagál.

A könyvtáros társadalom állásfoglalása a szólásszabadságról és az információhoz való hozzáféréstről

Amerika könyvtáros társadalma gyászolja az újabb terrorista támadás áldozatait. A legmélyebb együttérzésünket küldjük családjaiknak, barátaiknak és a többi túlélőnek.

Elismerésünkről és szívből jövő támogatásunkról biztosítjuk a rendőrök, tűzoltók, önkéntesek és más, a mentésben résztvevő személyeket, akik oly sok áldozatot hoztak a mások megsegítésében New York City-ben, Washingtonban és Pennsylvániában.

Amint nemzetünk, úgy a világ is a gyász és a felépülés felé fordul, a könyvtárak folytatják a munkát információs és könyvtári szolgáltatásokkal, nemzetünk eltérő társadalmi számára, ünnepelve a szólásszabadságot és az információhoz való hozzáférést, amelyet mi is magunkénak vallunk. Azzal, hogy naponta fenntartják az egyensúlyt a mindenki számára elérhető információ, felhasználóink privát jogai és a joggyakorló testületekkel való együttműködés felelőssége között, a könyvtárak jelentik azt a folyamatosságot, hogy ők az általunk élvezett szabadság kulturális és élő jelképei.

Amint azt Ábrahám Lincoln egy öreg barátjához intézett levelében Illinoisban ékesszólóan kijelentette a polgárháború utolsó napjaiban „a szabadság nem egy tetszőleges jog, amit a mi nemzeti karakterünk erényes természete miatt adományoztak nekünk. Ez egy olyan jog, amit meg kell védenünk és

oltalmazzunk a remény és a veszély idején egyaránt, ha megmaradunk a jövőben úgy, ahogyan a jelenben most vagyunk – egy szabad és tiszteletre-méltó nemzetként.”

Az alább felsorolt könyvtáros egyesületek támogatják nemzetünk vezetőinek azokat az erőfeszítéseit, amelyekkel megvédik és megőrzik a szabadságjogokat, melyek demokráciánk alapját jelentik. A közösségek, egyének és intézmények és mindazok számára, akik igénylik az információhoz a hozzáférést, kritikai forrásként működnek a könyvtárak. Üdvözljük a köz-, a felsőoktatási, kutatási-, szak- és iskolai könyvtáraknak a közösségek általi folyamatos használatát.

*American Association of Law Libraries/Az Amerikai Jogi Könyvtárak
Egyesülete*

*American Library Association/Amerikai Könyvtáros Egyesület
Association of Research Libraries/Kutatási Könyvtárak Egyesülete*

Az Önök részéről kifejezett együttérzésért és aggodalomért, hálával és köszönettel,

*John W. Berry elnök,
The American Library Association*

* * *

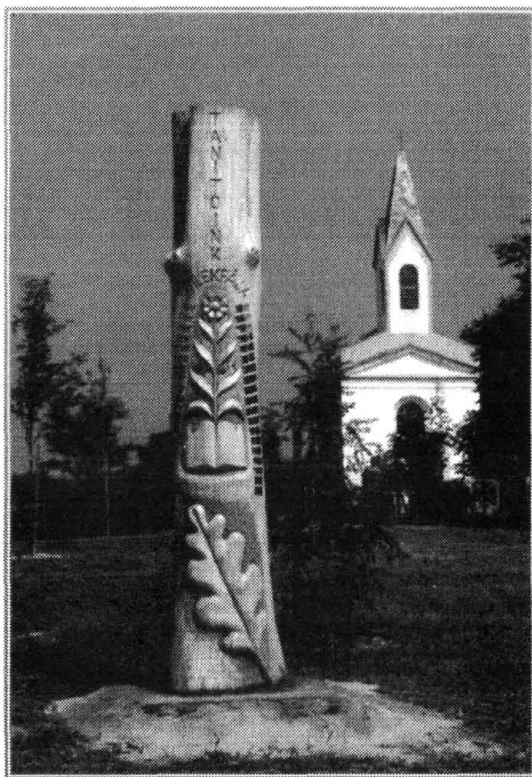
Szerkeszti: Haraszi Pálné és Jáki Éva

Cím: MKE titkárság, 1054 Budapest, Hold u. 6. Tel./fax: 311-8634

E-posta: MKE@OSZK.HU

Tóth Dezső

Dáka iskolatörténete

Veszprém, 2001

